

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR FILOSOFI, LINGVISTIK
OCH VETENSKAPSTEORI

Glappet mellan forskning och praktik i ljuset av snabböversiktens framväxt

Isabella Pistone, 2016

Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori
Masteruppsats 30 hp
Masterprogram i evidensbaserad
Vårterminen 2016
Handledare: Lena Eriksson
Examinator: Ingemar Bohlin

Sammanfattning

Det ökade kravet på evidensbaserad praktik (EBP) har satt fokus på glappet mellan forskning och praktik. Syftet med denna studie är att bidra till att göra forskning mer användbar för praktiken. Ett mer specifikt syfte är att undersöka, diskutera och jämföra de kunskapsbehov som snabböversikten beskrivs vara ett uttryck för, med kunskapsidealen inom EBP. Studien är en analys av fenomenet snabböversikt utifrån dess behandling i den vetenskapliga litteraturen och genom en empirisk fallstudie av kunskapsproduktion på Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), vilken är tänkt att situera diskussionen om snabböversikter i en svensk kontext. Analysen har en STS-ansats med Hilgartners (1990) teori om popularisering som analytiskt ramverk. Som analysverktyg används också teorin om mode 1 och mode 2. Resultaten av denna studie visar att snabböversikten förstås som en lightvariant av systematiska översikter vars uppkomst är relaterad till att det traditionella sättet att producera systematiska översikter är för tidskrävande och samtidigt uppkommen som en lösning på den systematiska översiktens svår användbarhet i praktiker. På SBU framkommer att hela verksamheten är påverkad av samma rörelse som snabböversikten är en del av, vilket yttrar sig i att allt fler av SBU:s projekt frångår det traditionella sättet att producera vetenskap. Resultaten av denna studie indikerar att snabböversikten är uppkommen ur en kritik av de rådande kunskapsidealen inom evidensbaserad praktik, samtidigt som dess uppkomst i sig har en legitimerande effekt på samma kunskapsform som den kritiserar. Samma legitimerande effekt kan utifrån detta också ses inbäddad i teorin om mode 1 och mode 2, där mode 2 blir ett retoriskt verktyg som legitimerar mode 1-ideal istället för att egentligen innebära en förändring i den faktiska kunskapsproduktionen. Genom att istället behandla snabböversikten som en rörelse föranledd av en tung kritik mot den systematiska översikten och det kunskapsideal som den är en del av, indikerar resultaten av denna studie att det inom EBP behövs en ordentlig epistemologisk översyn. Ytterligare empiriska studier för ökad epistemologisk förståelse med efterföljande metodologisk utveckling utifrån detta skulle kunna bidra till att kunskapsproduktion inom evidensbaserad praktik blir mer ändamålsenlig och samtidigt minska glappet mellan forskning och praktik.

Abstract

The increasing demand for evidence-based practice has put focus on the gap between research and practice. The overall aim of the present study is to contribute to enhanced applicability of research in practice. A more specific aim is to investigate, discuss and compare the needs of knowledge that underlie the emergence of rapid reviews with that of the ideal of knowledge production within EBP. This thesis analyses scientific articles that discusses the concept of rapid reviews and also presents an empirical case study of knowledge production at the Swedish agency for health technology assessment and assessment of social services (SBU) which situates the discussions about rapid reviews in a Swedish context. The analysis is done through the lens of STS and more specific Hilgartner's theory of popularisation (1990). The concepts of mode 1 and mode 2 are also used as analytical tools. The study shows that rapid reviews are described as a kind of light version of a

systematic review which is carried out when the systematic review takes long to produce and is not enough user friendly to the practices where it seeks to be applied. The case study at SBU shows that the organisation is affected by the same movement that rapid reviews are a part of. As a result, SBU is more often forced to abandon their traditional way of producing systematic reviews and instead produce what can be understood as different forms of rapid reviews. The results of this study indicate that rapid reviews can be seen as a critique of the ideal of knowledge production within EBP, while the emergence of rapid reviews itself has a legitimising effect on the former. This result also puts focus on how the same legitimising effect is embedded in the theory of mode 1 and mode 2. By understanding the emergence of rapid reviews as a critique of the current ideal of knowledge production, the results of this study indicates that a proper epistemological overview is necessary within EBP. Further epistemological investigations and methodological development could contribute to a more appropriate knowledge production within EBP and this could help reduce the gap between research and practice.

Innehållsförteckning

1	Introduktion.....	1
2	Bakgrund.....	2
2.1	Evidensbaserad praktik.....	2
2.1.1	Systematiska översikter.....	3
2.1.2	Snabböversikt.....	4
2.2	Teknik- och vetenskapsstudier.....	4
2.2.1	Det moderna vetenskapliga projektet.....	4
2.2.2	Vetenskap som praktik och kultur.....	5
3	Syfte.....	7
3.1	Frågeställningar.....	7
4	Metod och material.....	8
4.1	Metod.....	8
5	Analytiskt ramverk.....	10
5.1	Mode 1 och mode 2.....	10
5.2	Popularisering av vetenskap.....	12
6	Snabböversikten: En ny kunskapsform inom EBP?.....	13
6.1	Snabböversikten (och den systematiska översiktens dilemman).....	13
6.1.1	Den systematiska översiktens framväxt.....	13
6.1.2	Den systematiska översiktens dilemman.....	15
6.1.3	Snabböversikten.....	18
6.1.4	Sammanfattning.....	22
6.2	Kunskapsproduktion på SBU.....	23
6.2.1	SBU:s upplysningstjänst och SBU kommenterar: två typer av snabböversikter.....	24
6.2.2	Fler beställningar av tidsbestämda utvärderingar.....	27
6.2.3	Utvecklingen av läsarvänliga sammanfattningar.....	29
6.2.4	Sammanfattning.....	31

7	Resultat och analys.....	32
7.1	Snabböversikten: en kritik av den systematiska översikten	33
7.2	Den systematiska översikten: ett flaggskepp inom EBP	34
7.3	Begreppen mode 1 och mode 2 och legitimeringen av ett kunskapsideal som inte fungerar	36
7.4	Sammanfattning.....	41
8	Diskussion: Snabböversiktens framväxt synliggör epistemologiska motsättningar inom EBP	42
9	Slutsats	44
	Referenser.....	45

1 Introduktion

Det ökade intresset för evidensbaserad praktik (EBP) inom en rad olika discipliner har satt fokus på behovet av att minska glappet mellan forskning och praktik (Nutley 2003). Ett sätt att öka förståelsen för detta glapp är att undersöka spänningen mellan metodologisk stringens och praktisk relevans, eftersom det i denna spänning vilar en konflikt mellan strikta metodregler och mer lokala, praktiskt förankrade överväganden (Bohlin & Sager 2011). Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) är den största producenten av HTA i Sverige och utvärderar vårdens arbetssätt genom systematiska litteraturoversikter. SBU har de senaste åren börjat utveckla nya metoder som frångår det traditionella sättet att skapa systematiska översikter och utvecklingen av liknande produkter har skett på andra HTA-organisationer världen över sedan början av 2000-talet. Dessa produkter har kommit att kallas snabböversikter (snabböversikt är min egen översättning på det internationella begreppet rapid review). Den här uppsatsen undersöker vilka kunskapsbehov som framväxten av snabböversikten beskrivs vara ett uttryck för och jämför dessa med kunskapsidealen inom EBP. Gibbons et al (1994) beskriver i sin teori hur en ny sorts kunskapsproduktion (mode 2) utvecklats ur det traditionella sättet att skapa kunskap (mode 1). I uppsatsen används teorin om mode 1 och mode 2 som verktyg för att analysera uppkomsten av snabböversikten. Genom analyser av snabböversiktens behandling i litteraturen och intervjuer med nyckelpersoner på SBU visar denna uppsats hur snabböversikten utgör en tung kritik mot det traditionella sättet att producera kunskap inom EBP, men det framgår också att snabböversikten samtidigt har en starkt legitimerande effekt på den kunskapsproduktion som den kritiserar. Uppsatsen har också en metateoretisk ambition och lyfter hur samma typ av legitimerande effekt är inbäddad i själva teorin om mode 1 och mode 2. Analysen av snabböversikten synliggör en viktig aspekt där teorin haltar; kunskapsproduktion har även tidigare fungerat enligt mode 2 – men med ambitionen att nå kunskapsidealen som mode 1 innefattar. Mode 2 (och snabböversikten) får därmed funktionen av ett retoriskt verktyg för legitimering av fortsatt kunskapsproduktion utifrån ett mode 1-ideal. Hilgartner (1990) har i sin teori om popularisering visat hur vetenskap utgörs av representationer och att dessa representationer antingen kan vara lämpliga och korrekta eller utgöra missvisningar och förvrängningar. Med utgångspunkt ur denna teori relateras slutligen fynden i denna studie till glappet mellan forskning och praktik. Ett glapp vilket en ökad förståelse för framväxten av snabböversikten kan bidra till att minska.

2 Bakgrund

I detta avsnitt följer en övergripande sammanfattning av evidensbaserad praktik, där HTA-verksamheter, systematiska översikter och snabböversikter beskrivs. Vidare följer en historisk återblick av vetenskapsfältet teknik- och vetenskapsstudier som mynnar ut i en noggrannare beskrivning av två specifika teorier inom detta forskningsfält som kommer att användas i den följande analysen av snabböversikten senare i denna studie.

2.1 Evidensbaserad praktik

Grundidén med evidensbaserad praktik är att metoder inom kliniskt arbete, riktlinjer och policybeslut ska utformas baserade på den bästa vetenskapliga kunskapen som finns tillgänglig. EBP har utvecklats ur evidensbaserad medicin (EBM). Evidensbaserad medicin fokuserar på att utvärdera medicinska interventioner och EBP står för en utveckling som sträcker sig bortom det medicinska fältet till att fungera som ett paraplybegrepp för många olika discipliner (Bohlin & Sager 2011). SBU är en myndighet som har i uppdrag att utvärdera behandlingsmetoder genom att utföra systematiska översikter, vilka ska fungera som vetenskapligt underlag för beslutsfattande inom hälso- och sjukvård. Från början utvärderade de framförallt behandlingsmetoder inom hälso- och sjukvård, men har på senare tid också fått i uppdrag att utvärdera metoder inom socialtjänst (SBU, 2016). Runt om i världen finns det organisationer som har till uppgift att utvärdera metoder enligt principerna för EBP. Dessa organisationer kallas för HTA-verksamheter där HTA står för *health technology assessment*, ett begrepp som på svenska brukar översättas till medicinsk utvärdering (SBU, 2016). HTA-organisationernas uppgift är att utvärdera behandlingar som på något sätt berör människors hälsa, utifrån de direkta effekterna som metoden är tänkt att ha och också dess eventuella indirekta konsekvenser. Dessa utvärderingar syftar till att fungera som kunskapsunderlag för policybeslut inom hälsoområdet (INAHTA, 2016). Inom EBP finns det en hierarkisk ordning för vilka studiedesigner som är lämpligast att använda vid utvärdering av interventioner och insatser inom EBP. Högst upp i hierarkin återfinns den randomiserade kontrollerade studiedesignen (RCT), följt av jämförande observationsstudier. RCT:er är utformade för att uppnå hög vetenskaplig stringens. Vetenskaplig stringens innebär att genom en vetenskaplig metod sortera bort störande faktorer och variationer som kan påverka det vetenskapliga utfallet och innebär därmed ett tydligare resultat i form av ett starkare samband mellan intervention och effekt (Bohlin och Sager, 2011). Systematiska översikter utifrån studier med dessa studiedesigner anses vara bättre än enskilda studier (Howich, 2011). Grunden inom evidensbaserad praktik

utgörs därmed av den systematiska översikten som är den ideala kunskapsformen att fatta evidensbaserade beslut på (Akobeng, 2005).

2.1.1 Systematiska översikter

En systematisk översikt är en syntes av den tillgängliga vetenskapliga litteraturen inom ett specifikt vetenskapligt område. Systematiska översikter är tänkta att sammanföra många olika relevanta forskningsresultat inom ett givet område (helst täcka in hela forskningsfältet) och möjliggör på det sättet en överblick över kunskapsläget för den specifika frågeställningen. Istället för att enbart se till ett par relevanta mindre studier som representativa för vad forskningsfältet kommit fram till, ger den systematiska översikten en omfattande bild där också studier med motsägande resultat kan syntetiseras och kokas ner till ett sammanfattande resultat (Akobeng, 2005).

En systematisk översikt kan användas för att besvara frågor om vad som fungerar bäst, vad som är effektivt och om det finns vetenskapligt stöd för att rekommendera en viss åtgärd eller behandling. En systematisk översikt skapas utifrån en formell standardiserad process, vilken ska vara så pass transparent att den ska gå att upprepa. Navet i den systematiska översikten är den syntetisering som sker av många mindre studier. Denna syntes sker genom en metaanalys eller, i de fall där en metaanalys inte är möjlig, genom kvalitativ syntes. En metaanalys är en kvantitativ analys av aggregerade data från flera olika studier. Metaanalysen möjliggör analyser ett större datamaterial än de enskilda studierna kan erbjuda (Forsberg & Wengström, 2008).

En systematisk översikt bör innehålla följande delar:

- En tydlig frågeställning, med beskrivning av inklusions- och exklusionskriterier som bestämmer val av studier
- En sökstrategi som använts för att identifiera relevant litteratur
- Presentation av alla inkluderade studier utifrån metod och resultat
- Motivering till varför de exkluderade studierna valts bort
- En syntetisering av de inkluderade studiernas resultat, antingen i en metaanalys eller kvalitativt
- Redovisning av resultaten av syntetiseringen och slutsatser om vilket vetenskapligt stöd dessa resultat har (ibid.)

Den explicita metoden som används för att utföra systematiska översikter är tänkt att begränsa bias och generera tillförlitliga slutsatser. Det är den systematiska översiktens metod som är

anledningen till att den systematiska översikten (baserad på randomiserade kontrollerade studier) anses vara den bästa studiedesignen för att utvärdera effektiviteten av interventioner inom EBP (Akobeng, 2005).

2.1.2 Snabböversikt

Sedan början på 2000-talet har en ny typ av översikt fått fäste inom HTA-verksamheter runt om i världen, denna har fått namnet snabböversikt. Snabböversikten bygger på samma principer som den systematiska översikten, men där delar av den systematiska metoden förenklas eller hoppas över till förmån för att snabbare kunna leverera vetenskapligt kunskapsunderlag till beslutsfattare inom hälso- och sjukvården (Gannan et al., 2010). Begreppet snabböversikt fungerar som ett paraplybegrepp för en mängd olika typer av översikter (Tricco et al., 2015). I den här uppsatsen utförs en grövre uppdelning av de olika slags snabböversikter som finns. Denna uppdelning innebär att snabböversikter kan utföras med ambitionen att skapa snabba systematiska översikter eller kontextualiserande översikter. En mer omfattande beskrivning av fenomenet snabböversikter återges längre fram i denna uppsats.

2.2 Teknik- och vetenskapsstudier

Teknik- och vetenskapsstudier (Science and Technology Studies, STS) är ett interdisciplinärt forskningsfält som empiriskt undersöker processer och utfall av vetenskaplig forskning (Sismondo 2010). STS-teorier kan användas för att beskriva hur vetenskap i specifika forskningsfält fungerar. Genom att kasta nytt ljus på forskningsprocesser kan insikter skapas vilka kan vara av intresse för både forskare inom fältet och för dem som står utanför och vill förstå vad som händer inom forskningsfältet (Bohlin & Sager 2011).

2.2.1 Det moderna vetenskapliga projektet

En vanlig syn på vetenskap som har dominerat samhället sedan början av 1900-talet är att vetenskap är en formell aktivitet som skapar och bygger vidare på kunskap i direkt kontakt med en naturlig värld. Det vill säga att det är den vetenskapliga metoden som möjliggör att den naturliga världen kan användas för att utvärdera teorier, vetenskap representerar därmed sanningar om hur världen fungerar (Sismondo, 2010). Trots att den vetenskapliga metoden kan vara flexibel och återfinnas i olika varianter, finns ändå grundläggande element som förenar den: Olika forskare ska utföra samma experiment i stort sätt likadant, forskare ska kunna komma överens om viktiga frågor och överväganden och det viktigaste av allt; olika forskare som analyserar samma vetenskapliga frågor ska acceptera eller förkasta hypoteser likadant.

Genom detta kan forskare enas om sanningar om världen. Denna vetenskapssyn är vad som drivit det moderna vetenskapliga projektet där strävan efter universella sanningar om hur världen fungerar och en ackumulerande kunskapsbas utgjort drivkraften. Den vetenskapliga metoden är samtidigt tänkt att skydda den sanna vetenskapen från att bli influerad av politik, aktörers egna intressen och samhället i stor. Denna syn på vetenskap dominerar fortfarande den populära förståelsen av vetenskap och fungerar också i hög grad fortfarande som ett ramverk för forskare (ibid.).

2.2.2 Vetenskap som praktik och kultur

STS-forskning innefattar en rad olika aspekter av vetenskaplig kunskapsbildning, dessa är filosofiska, historiska, sociologiska och psykologiska problemställningar. En av de tidigaste formerna av vetenskapsstudier brukar kallas klassisk vetenskapsociologi. Den har en normativ ståndpunkt med uppfattningen att vetenskapen är objektiv och arbetar med någon form av sanning, det vill säga att den intar en hållning som liknar den vardagliga uppfattningen av vetenskap (Nelhans, 2013). En av vetenskapsociologins grundare är Robert Merton. Mertons funktionalistiska syn på vetenskap dominerade vetenskapsstudier under 1960-talet. Han argumenterade för att vetenskap fyllde en social funktion genom att förse samhället med certifierad kunskap. Merton menade att vetenskap är en välreglerad aktivitet som hela tiden bygger vidare på en växande kunskapsbank. Vidare var Merton av uppfattningen att det inte är något speciellt vetenskapligt med de människor som bedriver forskning, snarare är det forskningens sociala struktur vilken belönar beteende som bidrar till framväxten av vetenskaplig kunskap. Sammanfattningsvis innebär denna funktionalistiska syn att det är normerna som utgör regler vilka styr vetenskapligt beteende och attityder, och att det är dessa normer som styr vad det innebär att vara vetenskaplig. Dessa normer formar ideal som vetenskapen antingen kan leva upp till eller inte. Denna vetenskapssyn innebär således ingen separation från vetenskap, utan är istället en idealbild av vetenskap (Sismondo, 2010).

Under 1970-talet kom vetenskapsstudier i stort att förflyttas från att fokusera på vetenskap som kunskap till att istället empiriskt undersöka vetenskap som praktik, detta innebar en förflyttning från en normativ hållning till en mer konstruktivistisk syn på vetenskap. Denna nya typ av vetenskapsstudier kom att innefatta ett antal olika sätt att närma sig vetenskapsproduktion, men med den gemensamma nämnaren att alla förkastade filosofisk apriorism tillsammans med en känslighet för sociala och kulturella dimensioner av vetenskap (Pickering, 1992). Genom att inom STS-forskning studera hur vetenskap blir till har bilden av traditionell disciplinär reduktivism undergrävt och synen på vetenskapliga discipliner som enhetliga entiteter ersatts

av synen på epistemiska kulturer som kännetecknas av en heterogenitet. Epistemologi (kunskapslära) innebär läran om hur man kan nå kunskap. Epistemiska kulturer kan vidare förklaras som kulturer som skapar och ansvarar för kunskap (Knorr-Cetina, 1999).

Vetenskapsfilosofen Ian Hacking (1983) har empiriskt studerat hur vetenskap blir till i laboratorium. Han visar hur den kunskap som blir till i ett laboratorium är högst lokal, tillhörande en specifik kultur. Experiment går fel hela tiden, men genom kreativt arbete att försöka få experimentets olika delar att samspela med varandra skapas till slut instrument, fakta och fenomen. När experimentet sedan ska förflyttas till ett annat laboratorium krävs samma typ av hopknåpande för att få experimentet att också fungera där i den nya situationen som laboratoriet innebär. Vidare menar Hacking (1983) att trots att experiment innefattar en tydlig manipulation utförd av en forskare är detta någonting som fortfarande inte framgår i representationer av vetenskap, där den dominerande synen är att vetenskap bygger på observationer av en naturlig verklighet. Knorr-Cetina (1999) talar om laboratoriet som en plats för en ”utökad natur” med ”utökade medel”, men fungerande på samma sätt som samhället i stort. Genom att se på vetenskapsproduktion som en praktik förkastas den dominerande bilden av vetenskap som en transparent representation av naturen och istället tydliggörs hur vetenskap är en del av en specifik kultur (Pickering, 1992).

Ett sätt att förklara hur vetenskaplig kunskap blir till är inom STS att använda begreppet representation. Vetenskap utgör representationer av den verklighet som undersöks och varje representation innebär en förändring av det objekt som beskrivs. I något avseende involverar de flesta stegen i den vetenskapliga metodologiska processen förenklingar. Beskrivningar av tekniker och tillvägagångssätt förenklas i försök att göra dem universella och komplexiteten i kvantitativa data förenklas rutinmässigt i försök att forma den, och så vidare (Sismondo, 2010).

När STS-forskning visat att det inte går att prata om vetenskap som en direkt reflektion av en naturlig värld, utan att vetenskap är en mänsklig aktivitet som genomförs i specifika kulturer, kom nästa steg i vetenskapsstudier. Under 1990-talet började STS-forskare inte bara undersöka forskning som praktik, utan också att undersöka samspelet mellan vetenskap och samhälle (Sismondo, 2010).

En av de STS-forskare som undersöker samspelet mellan vetenskap och samhälle är Hilgartner (1990). Hilgartner (1990) menar att den dominerande synen på vetenskap är att det finns en genuin vetenskap som representerar verkligheten och vidare en populariserad vetenskap som bygger på förenklingar av den genuina vetenskapen och som sprids till allmänheten. Hilgartner

(1990) menar i motsats till denna syn att gränsen mellan vetenskaplig kunskap och populariserad kunskap egentligen inte utgör en rak gräns där vetenskaplig kunskap representerar en absolut sanning om världen och att förändringar i representationer sker i försöken att popularisera vetenskapen för en bredare publik. Istället visar Hilgartner (1990) hur varje representation innebär en förändring och att detta gör att antaganden om en gräns mellan genuin vetenskap och populariserad vetenskap snarare bygger på en idealbild av vetenskap än en realitet. Hilgartners (1990) teori kommer att användas som analytiskt verktyg i denna studie och kommer därför att förklaras mer ingående senare i studien.

Genom vetenskapsstudier har uppmärksammats att sättet att bedriva vetenskap sedan 1980-talet har förändrats dramatiskt och att de förändringar som sker är starkt sammankopplade med insikten i potentialen att applicera vetenskaplig kunskap i praktiska sammanhang i samhället. Denna förändring har beskrivits av flertalet forskare och genererat ett antal olika teorier (Sismondo 2010). En av dessa teorier är teorin om mode 1 och mode 2 där Gibbons et al. (1994) beskriver denna förändring som nya ”mode” av kunskapsproduktion: mode 1 som var disciplinbundet och problemorienterat, medan det nya mode 2 involverar transdisciplinärt arbete med fokus på direkt applicerbar forskning. Denna teori kommer också att användas som analytiska verktyg i studien och förklaras därför mer ingående längre fram i studien.

3 Syfte

Syftet med den här studien är att undersöka, diskutera och jämföra de kunskapsbehov som snabböversikten beskrivs vara ett uttryck för, med kunskapsidealen inom EBP. Ett mer övergripande syfte är att bidra till att göra forskning mer användbar för praktiken. Det övergripande syftet kommer jag försöka uppfylla i studiens slutdiskussion.

3.1 Frågeställningar

1. Hur beskrivs snabböversiktens uppkomst och utveckling i relation till den systematiska översikten i litteraturen?
2. Vilka kunskapsideal framträder ur beskrivningarna av kunskapsproduktionen på SBU?
3. Vilka bakomliggande anledningar till snabböversiktens uppkomst blir synliga i beskrivningarna i litteraturen och på SBU?
4. Hur kan snabböversiktens uppkomst förstås utifrån teorin om mode 1 och mode 2?
5. Hur kan snabböversikten och mode 1 och mode 2 förstås utifrån begreppet representation?

4 Metod och material

Detta är en vetenskapsteoretisk studie inom ramen för mastersprogrammet evidensbaserad praktik på Göteborgs universitet. Studien är en mastersuppsats och innefattar en genomgång av diskussioner av fenomenet snabböversikt i litteraturen och en empirisk fallstudie med dokumentanalys och djupintervjuer från den svenska myndigheten SBU. Det sammantagna dokument- och intervjumaterialet i kombination med litteraturöversikten utgör sedan grunden för en vetenskapsteoretisk analys. Som analytiska verktyg används Gibbons et al. (1994) teori om mode 1 och mode 2 och Hilgartners (1990) teori om popularisering av vetenskap.

4.1 Metod

Litteratursökning för uppsatsen genomfördes framförallt på GUNDA, vilket är Göteborgs universitets egen söktjänst. GUNDA innehåller artiklar, databaser, böcker och rapporter från alla de resurser som är kopplade till universitetet. Sökningar utfördes också separat på google scholar, Pubmed och Jstor. När intressanta artiklar identifierades, granskades referenslistorna för dessa, detta för att identifiera andra artiklar och författare som engagerat sig i diskussioner relevanta för studiens frågeställningar. Olika söksträngar användes, exempel på sökord som användes är: ”rapid review” ”rapid evidence assessment” ”evidence summaries” “policy briefs” “brief reviews”. Sökningar utfördes kontinuerligt under uppsatsprocessen tills jag upplevde att frågeställningarna kunde besvaras.

De flesta artiklar använda i studien identifierades via sökningar i GUNDA och via referenslistor i intressanta artiklar. Den litteratur som har använts i studien är framförallt skriven av forskare aktiva inom HTA-organisationer, folkhälsa- och policyforskning och implementeringsforskning. På grund av begränsningen till dessa fält finns risk att viktiga aspekter av snabböversikten inte beskrivs i denna studie. Dock verkar det framförallt vara inom och mellan dessa fält som diskussioner om snabböversikten pågår. Den vetenskap som refereras till i studien är utifrån begränsningen till HTA-organisationer och folkhälsa- och policyforskning framförallt översikter av interventionsstudier så som RCT:er.

Fallstudien på SBU utfördes i samband med en praktikplats på SBU:s upplysningstjänst. Materialet för studien är således insamlat under denna tid. Praktiken varade i fyra månader och jag hade under denna tid möjlighet att befinna mig mitt i SBU:s verksamhet och på det sättet fått god insikt i hur verksamheten fungerar. Denna praktik har inneburit insikter som inte kunnat erhållas på andra sätt än just genom att befinna sig inom verksamheten. Jag har själv utfört ett

antal upplysningssvar och samtidigt också arbetat som projektassistent inom ett projekt som utvärderar metoder inom socialtjänst. Jag har medverkat vid olika avdelningsmöten och personalmöten. Utöver det material som insamlats genom detta har jag också utfört intervjuer med två nyckelinformanter på SBU. Dessa informanter valdes ut på grund av att de hade rätt positioner inom SBU för att kunna besvara de frågor som var relevanta för studien. Dokument i form av interna utredningar och verksamhetsplaner från SBUs intranät har också använts.

Intervjuerna genomfördes i SBU:s lokaler. Varje informant intervjuades en gång och intervjuerna var mellan 30-60 minuter långa. Intervjuerna spelades in efter informerat samtycke och transkriberades sedan. Det transkriberade materialet analyserades sedan på samma sätt som resten av den identifierade litteraturen. Personalen på SBU var informerade om att jag kombinerade praktiken med att skriva en uppsats om verksamheten och trots att ingen formell fråga ställdes till var och en av medarbetarna, var det ingen som protesterade mot att jag gjorde detta. Materialet som samlades in utöver intervjuerna var inte av en känslig karaktär på det sätt att det ansågs kunna uppröra specifika personer inom SBU.

Jag som har utfört denna studie är student i ett mastersprogram i evidensbaserad praktik på Göteborgs universitet. Jag har innan dess arbetat som sjuksköterska både på sjukhus, vårdboenden, mottagningar och inom hemsjukvård. Jag har i arbetet som sjuksköterska erfarenheter av EBP både när det fungerar och när det inte fungerar på önskvärt sätt. Denna förförståelse kan vara en fördel, då dessa praktiska erfarenheter ger mig en djupare förståelse för de ämnen som behandlas i studien. Liksom all förförståelse kan den också riskera att färga resultaten av studien på ett sätt som inte är önskvärt. Genom att hela tiden sträva efter en symmetrisk analys och kontinuerligt stanna upp och reflektera över min egen roll i studieprocessen, har jag försökt reducera denna risk. Det är möjligt, och troligt, att de kategoriseringar och analyser som jag utfört i försök att förstå fenomenet snabböversikt kan göras på andra sätt, vilket kan leda till andra slutsatser. Omfånget av denna masteruppsats gör att intressanta aspekter som skulle kunna fördjupas genom vidare analys har behövt hoppas över eller behandlas tämligen ytligt. De ovan nämnda aspekterna kan vara begränsningar av studien, men denna spänning utgör samtidigt på ett eller annat sätt en ofrånkomlig del av en forskningsprocess där tid och stringens ställs mot viljan att representera objekt i sin fulla kontext.

5 Analytiskt ramverk

För att förstå uppkomsten av snabböversikten kommer teorin om mode 1 och mode 2 som beskrivs av Gibbons et al. (1994) att användas som analysverktyg. Dessa begrepp innefattar de kognitiva och sociala normer som måste följas i produktionen, legitimeringen och spridningen av vetenskaplig kunskap där mode 1 rymmer det traditionella kunskapsidealet. Gibbons et al. (1994) menar att mode 2 växt fram som en ny form av kunskapsproduktion som innefattar nya normer och kvalitetskriterier för vad som räknas som vetenskapligt. Gibbons et al. (1994) menar att denna teori kan fungera som ett verktyg för att förstå förändringar inom vetenskaplig praktik och vad dessa förändringar innebär för våra kunskapsproducerande institutioner.

Jag kommer också använda mig av Hiltgartners (1990) teori om popularisering som ett analytiskt verktyg för att förstå diskussionerna om snabböversikten i förhållande till den systematiska översikten och hur dessa beskrivs i både litteraturen och i den empiriska berättelsen från SBU.

5.1 Mode 1 och mode 2

Framväxten av mode 2 har skapat nya typer av institutioner för att kunna svara på behovet av mode 2-kunskap i samhället. Verksamheter som utför utvärderingar av olika teknologier beskrivs av Gibbons et al. (1994) vara uppkomna för att skapa länkar mellan forskare och de praktiker som kräver denna nya typ av kunskapsproduktion som karakteriserar mode 2. De beskriver att dessa verksamheter är tänkta att blanda naturvetenskap med samhällsvetenskap för att öka kvalitén på policybeslut (Gibbons et al., 1994 s. 144).

Gibbons et al. (1994) menar att vad som räknas som vetenskap i stor utsträckning är vad forskare bestämmer att vetenskap ska vara. Strukturerna för hur denna vetenskap skapas består av normer, idéer, värderingar och metoder för vad som är ren vetenskaplig praktik. Mode 1 och mode 2 är begrepp som summerar de kognitiva och sociala normer som måste följas i produktionen, legitimeringen och spridningen av kunskap för att den ska klassas som vetenskaplig. Kvalitetskontroll för vetenskaplig kunskap sker således utifrån vad den vetenskapliga disciplinen anser vara god vetenskap utifrån de normer som styr inom det specifika forskningsfältet (Gibbons et al., 1994).

Gibbons et al. (1994) beskriver hur modern vetenskap från början karakteriserades av att hitta basala principer i form av matematiska formler som skulle förklara hur världen fungerade. Den moderna vetenskapen har senare utvecklats till att innehålla ett flertal olika metoder och mer

avancerade sätt att undersöka världen, men utan att överge sökandet efter de basala principerna där sanning och universalitet är ideal. Detta genomsyrar mode 1 av kunskapsproduktion. Mode 1 karakteriseras av att vetenskapen skapas inom akademien, utan egentliga praktiska mål förutom att bidra med kunskap inom den specifika disciplinen. Ett kvalitetskriterium inom mode 1 är att forskningen bidrar till utvecklingen av disciplinen och besvarar intellektuella intressen. Produktionen av kunskap sker inom mode 1 alltid först och applikation av kunskapen efter produktion. Traditionellt sätt har spridningen av kunskap inom mode 1 skett genom en envägskommunikation där forskare haft en privilegierad expertkunskap och uppgift att upplysa och utbilda samhället (ibid).

Gibbons et al. (1994) beskriver att det skett en förändring av vetenskaplig praktik i samhället. Denna förändring kallar de för mode 2. De menar att mode 2 innebär en radikal förändring av det traditionella sättet att producera kunskap. Mode 2 karakteriseras av att produktionen av kunskap sker i kontexten där den ska användas och inkluderar användarna i forskningsprocessen, detta innebär att kunskapen produceras och appliceras samtidigt. Kvalitetskriterium inom mode 2 är framförallt användbarheten av kunskapen där sociala, ekonomiska och politiska kriterier är viktiga. Två viktiga faktorer som forskare inom mode 2 behöver förhålla sig till är flexibilitet och tidsramar då detta är viktiga aspekter för användarna av kunskapen. Det kan därför ses som att det är användarna, samhället, som definierar vad god vetenskap är inom mode 2. Mode 2 beskrivs som uppkommen av ett växande intresse för frågor om bland annat miljö, hälsa och kommunikation från samhället och en växande förståelse för hur vetenskap kan påverka allmänna intressen. Ett växande antal grupper kräver representation i policyagendor och i beslutsprocesser. Intresset för vetenskap i samhället har skapat ett behov av snabba, flexibla svar på specifika problem som forskningsinstitutionerna inte kunnat tillfredsställa. Eftersom forskningsfrågan inom mode 2 inte kan besvaras i vad som karakteriseras av mode 1-typ av vetenskap, behöver andra typer av kunskaper också inkluderas så som till exempel implementering (ibid).

Mode 1 och mode 2 beskrivs utav Gibbons et al. (1994) som två skilda typer av kunskapsproduktion och beskriver således inga variationer eller gråskalor. Jag kommer i denna uppsats att se mode 1 och mode 2 som en skala där mode 1 och mode 2 är på motsatta sidor och där det finns ett antal olika grader av mode 1 tills det blir mode 2. Jag väljer därmed att se det som att vetenskapsproduktion kan karakteriseras av både mode 1 och mode 2-ideal och befinna sig på olika ställen på den här skalan.

5.2 Popularisering av vetenskap

Hilgartner (1990) beskriver hur den dominerande synen av popularisering av vetenskap vilar på en tvåstegsmodell. Först utvecklar forskare genuin kunskap, denna kunskap sprids sedan i förenklade versioner till allmänheten. Denna syn innebär att olikheter mellan den genuina och den populariserade vetenskapen orsakas av förenklingar av de vetenskapliga sanningar som skapas av forskarna. Dessa förenklingar får till följd att popularisering i bästa fall producerar lämpliga förenklingar av vetenskap till allmänheten och i värre fall utgör de föroreningar eller förvrängningar av vetenskapen orsakade av en allmänhet som missförstår den genuina vetenskapen. Vidare menar Hilgartner (1990) att denna syn på en förorenad populariserad vetenskap är kraftigt förenklad och bygger upp en idealiserad bild av stringent, objektiv vetenskapligt certifierad kunskap kontrasterad mot den förorenade populariserade vetenskapen. Denna dominerande syn etablerar den genuina vetenskapliga kunskapen som bibehållen exklusivt för forskarsamhället där beslutsfattare inom policy och allmänheten enbart kan nå förenklade versioner. Denna syn på popularisering lämnar forskarna med makten över att bestämma vilka förenklingar som är ”lämpliga” (och därmed användbara) och vilka som är förvrängningar (och därmed svår-användbara). Vidare lämnar det också rum till forskare att själva bestämma hur vissa frågor ska förenklas och förmedlas till allmänheten utifrån egna intressen och då med stämpeln av vetenskapligt certifierad kunskap.

Hilgartners (1990) diskuterar svårigheten att skilja på lämpliga förenklingar och förenklingar som istället blir förvrängningar. Gränsen mellan dessa är istället för en självklar gränsdragning mellan vetenskap och samhälle en flexibel, tvetydig och kontextberoende gräns. Det är omöjligt att återge ett påstående utan att på något sätt förändra det. Av många anledningar finns det i spridningen av vetenskaplig kunskap en bias att förenkla denna (det vill säga genom kortare, mindre tekniska, mindre detaljerade representationer). I representationer av vetenskap kommer det alltid gå att finna olikheter oberoende av var i kedjan från genuin vetenskap till populariserad vetenskap man letar, detta leder till frågan om dessa olikheter genererar missvisande representationer eller om skillnaderna inte är signifikanta. Det vill säga om de förändrade representationerna är för stringenta (det vill säga att de är för reduktionistiska i sin strävan efter att uppnå tydlighet), missvisande eller inkorrekta eller om de är lämpliga, korrekta och exakta. Detta menar Hilgartner (1990) inte är frågor som kan besvaras objektivt, utan svaren är beroende på under vilka omständigheter vetenskapen används.

Den dominerande synen på vetenskap sätter vetenskaplig kunskap åt sidan som om den tillhörde en värld som enbart kan nås av forskare. Denna syn på vetenskap stödjer forskares epistemiska auktoritet och förser vetenskapliga experter med en repertoar av konceptuella och retoriska verktyg som kan användas när vetenskap representeras för andra som står utanför. Samtidigt skapas och förstärks en bild av att det finns en gräns mellan vetenskap och samhälle (ibid.).

Jag kommer att använda mig av denna teori för att analysera beskrivningar av systematiska översikter och snabböversikter både utifrån diskussioner i litteraturen och utifrån den empiriska berättelsen från SBU.

6 Snabböversikten: En ny kunskapsform inom EBP?

Denna studie kommer beskriva och analysera kunskapsproduktion inom EBP med särskilt fokus på snabböversikten som nytt fenomen. Studien börjar med en redogörelse för hur snabböversikten och den systematiska översikten diskuteras i litteraturen. Vidare följer en empirisk berättelse om hur SBU utför snabböversikter och hur de skiljer sig från de systematiska översikter som SBU producerar. Berättelsen från SBU och beskrivningarna i litteraturen kommer fortlöpande att analyseras utifrån teorin om mode 1 och mode 2 av Gibbons et al. (1994) och Hilgartners (1990) teori om popularisering, detta följs av en analys av fynden där berättelsen från SBU relateras till diskussionerna i litteraturen. Slutligen diskuteras begreppen mode 1 och mode 2 som analysverktyg och hur analysen av snabböversikten synliggör inbäddade antaganden i begreppen, som medför att teorin haltar.

6.1 Snabböversikten (och den systematiska översiktens dilemman)

I detta avsnitt följer en redogörelse för hur snabböversikten diskuteras i litteraturen. För att förstå dessa diskussioner tas avstamp i den systematiska översiktens framväxt och vad som sedan beskrivs som den systematiska översiktens dilemman. Sedan följer beskrivningar av snabböversiktens uppkomst och framväxt utifrån vad som i denna studie kategoriserats som två olika typer av snabböversikter.

6.1.1 Den systematiska översiktens framväxt

Bohlin (2012) beskriver hur metaanalysen och den systematiska översikten skapats och utvecklats till en metodologi som nu appliceras i många olika forskningsfält. Bohlin (2012) menar att metaanalysen utvecklades inom samhällsvetenskapen under mitten av 1970-talet och kom att användas inom medicinvetenskapen under 1980-talet. Den systematiska översikten

växte sedan fram under 1980-talet inom medicinsk forskning. Den randomiserade kontrollerade studiedesignen ansågs vara den överlägset bästa inom medicinsk forskning. Däremot kunde medicinska tillstånd som påverkade ett stort antal människor, men vars behandlingseffekt inte var så dramatisk, missas på grund av att RCT:er inkluderar ett mindre antal personer än observationsstudier. Genom att sammanställa ett antal olika RCT:er kunde sådana måttliga behandlingseffekter upptäckas och med anledning av detta började metaanalysen att användas inom medicinsk forskning (Bohlin, 2012). Dock uppmärksammades att det fanns tillfällen då data från välgjorda RCT:er var för mager för att ingå i metaanalyser. Trots bristen på tillämplig kvantitativ data ansågs det viktigt att denna typ av forskning också syntetiserades enligt rigorösa regler. Denna kvalitativa syntes kom att kallas systematisk översikt. Metaanalysen blev på detta sätt en del av ett större sammanhang där kvantitativa metoder var sekundära. Bohlin (2012) menar vidare att de som var för denna nya kunskapsform ansåg att uppgiften att syntetisera kunskap både genom metaanalys och systematiska översikt borde tas lika allvarligt som att utföra originalforskning och borde ses som ett eget forskningsfält. Det ansågs därför också viktigt att utveckla en formaliserad metodologi. Bohlin (2012) menar att då dessa forskningsöversikter fyllde funktionen att certifiera kunskap ansågs det viktigt att dess metodologi var lika rigorös som de inkluderade studiernas. Bohlin (2012) kallar detta för en parallellism mellan originalstudier och forskningsyntes. I diskussionerna kring forskningsöversiktens metodologi var ord som objektivitet, reliabilitet och reproducerbarhet viktiga och formella verktyg för att uppnå detta. För att demarkera dessa nya vetenskapliga översikter som skapades utifrån en rigorös vetenskaplig metod från andra typer av kunskapsöversikter, namngavs de systematiska översikter.

Den systematiska översikten kan utifrån Bohlins (2012) berättelse förstås som uppkommen ur behovet att få kunskap om en specifik behandlingseffekt. Den systematiska översikten utfördes således för att sammanfatta vad forskningsfältet kommit fram till i de fall där fler originalstudier inte skulle kunna bidra med ny kunskap. Den systematiska översikten skapades därmed för att bidra till det medicinska vetenskapsfältets ackumulerande kunskap. Bohlin (2012) beskriver att de som försökte etablera den systematiska översikten inom medicinsk vetenskap framhävde att den systematiska översikten skulle utveckla en metodologi som uppfyllde alla krav på vetenskaplighet som fanns för de kliniska studierna och objektivitet, reliabilitet och reproducerbarhet var centrala begrepp i de metodologiska diskussionerna. Detta kan förstås som att det fanns ett behov av att legitimera den nya kunskapsformen utifrån de kunskapsideal som fanns inom det medicinska fältet under denna tid. Den systematiska översikten i sin

fullständiga form kan utifrån detta ses som uppkommen ur ett mode 1-sätt att se på kunskapsproduktion, det vill säga - kunskap skapas för att bidra till den interdisciplinära kunskapsbanken där intellektuella intressen hos forskarna styr val av forskningsfrågor och där målet för vetenskapen var att hitta objektiva, generaliserbara sanningar. Utifrån vad Hilgartner (1990) beskriver som den dominerande synen på genuin vetenskap där stringens och objektivitet innebär vetenskapligt certifierad kunskap kan den systematiska översiktens metod förklaras utifrån att den fyllde funktionen som dess vetenskapliga certifiering, i kontrast till att istället förstås som en förorenad populariserad representation av vetenskap.

6.1.2 Den systematiska översiktens dilemman

Lehoux et al. (2004) hävdar att det finns en spänning mellan kontextualiserande av kunskap i systematiska översikter och "one-size-fits-all" principen inom HTA-organisationerna i Kanada. Lehoux et al. (2004) undersöker vilka olika produkter som HTA-verksamheterna i Kanada har utfört de senaste åren och argumenterar för att det inom dessa verksamheter gömmer sig en paradox. De menar att det i HTA-organisationerna utförs en mängd olika typer av översikter då de anpassas till slutanvändarnas behov av kunskap. Denna kunskap är ofta mer lokal och innehåller kontextuella faktorer, dock är ett grundläggande metodologiskt antagande inom HTA att all systematisk syntes av den tillgängliga evidensen som baseras på samma metodologi ska ge samma slutsatser. Dessa antaganden innebär i princip att samma HTA-rapport ska kunna vara applicerbar i alla kontexter. Paradoxen, menar Lehoux et al. (2004), ligger i viljan att tydliggöra den lokala relevansen av forskningen till en lokal användare och samtidigt ansluta sig till universella sätt att utföra HTA.

Lavis et al. (2006) menar att fokus för den systematiska översikten handlar om att svara på vad som fungerar. De menar att den systematiska översikten därför ofta är otillräcklig om den ska användas som underlag för beslutsfattare inom policyfrågor. Vidare argumenterar de för en framtid där forskare stödjer produktion, adaptation, och mottagarprocesser för att säkerställa att systematiska översikter är tillgängliga och användarvänliga när beslutsfattare behöver dem. Ett steg i detta menar de är att förändra metoden för den systematiska översikten till förmån för användbarheten (ibid.).

Lavis et al. (2006) argumenterar för att involvera slutanvändarna genom hela forskningsprocessen och att inkludera organisationsforskning och organisationsförändringsstrategier i den systematiska översikten. Vidare menar de att frågan för den systematiska översikten kan breddas för att kunna besvara andra frågor än effektivitet samt

tillåtas att förändras under processens gång. Denna breddning skulle kunna öka användbarheten, men samtidigt utgöra risk för bias. Ett avsiktligt urval istället för att lägga tid på att hitta alla studier som finns publicerade skulle kunna vara ett sätt att spara tid till andra moment i översikten. De hävdar samtidigt att det däremot skulle innebära risk för bias relaterat till vinklade resultat. De beskriver också hur den systematiska översikten kan förbättras avseende format. De menar att faktorer såsom risker, skador, kostnader, subgrupper, tydlighet i osäkerheten i kvantitativa beräkningar och kontextuella faktorer som kan påverka en översikts lokala användbarhet tydligt ska beskrivas i text. Lavis et al. (2006) menar att dessa faktorer har visat sig mer användbart för beslutsfattare inom policy.

Lavis et al. (2006) framför kritik mot den systematiska översikten och ger förslag på hur metoden kan förändras för att bli mer användbar för beslutsfattare för policyfrågor. Den kritik som Lavis et al. (2006) framför kan ses som att den systematiska översikten inte motsvarar de behov som finns när den ska användas för beslut inom hälso- och sjukvården. De menar att slutanvändaren för kunskapen som produceras i systematiska översikter borde inkluderas genom hela forskningsprocessen för att säkerställa att kunskapen som produceras är användbar och tillgänglig för användaren. Lavis et al. (2006) efterfrågar därmed att den systematiska översiktens metod ska förändras från att produceras utifrån kvalitetskriterier som finns inom mode 1 till att i större utsträckning användas för att producera kunskap som uppfyller kriterierna för mode 2 där framförallt användbarhet, tvärprofessionalitet, flexibilitet och tidsramar är viktiga kvalitetsmarkörer.

Den systematiska översikten har även kommit att användas i andra forskningsfält än medicinvetenskapen (Bohlin, 2012). Ett sådant fält är inom *social policy research*. Detta forskningsfält innefattar ett brett spektrum av olika policyområden, men berör framförallt forskning som riktar sig till den politiska styrningen av välfärdsområden och socialtjänst med fokus på medborgares välmående och livskvalitet. Jag kommer i denna studie att använda begreppet policyforskning som en egen översättning av *social policy research*. Policyforskning kan som sagt beröra många olika områden, däribland hälsoområdet, det blir därför intressant att vända sig till de dilemman som uppmärksammas också i detta fält då de kan addera någonting till förståelsen av vad som blir den systematiska översiktens dilemman när den ska användas för beslutsfattande inom hälso- och sjukvården.

Thomas et al. (2013) s. menar att systematiska översikter inom policyforskning skiljer sig från de inom medicinsk forskning avseende att de inom medicinsk forskning innefattar en stringent

intervention. De systematiska översikterna inom policy tar istället avstamp i ett problem, utfall eller en population. I de fall där översikten har interventionsfokus rör det sig ofta om en rad olika interventioner istället för en specifik väldefinierad intervention. Utifrån detta menar Thomas et al. (2013) att hur frågan om effektivitet besvaras inom HTA inte alltid är det tillvägagångssätt som bäst anses svara på frågan *vad fungerar?* inom policy. Thomas et al. (2013) menar att det inför policybeslut inte bara krävs svar på den frågan utan också svar på frågor som: *Vad kan fungera? Vad är möjligt? Vilka behov finns? Hur fungerar det? Under vilka förutsättningar fungerar detta? Är det passande?*

De systematiska översikterna som Thomas et al. (2013) refererar till inkluderar ett antal olika komponenter för att skapa en användbar kunskap för beslutsfattare, något som enligt beskrivningarna av den systematiska översikten inom medicinsk vetenskap verkar saknas. De systematiska översikter som Thomas et al. (2013) refererar till kan ses ligga närmare ett mode 2-ideal än ett mode 1 sätt att producera kunskap.

Lehoux et al (2004) menar att trots att HTA-verksamheterna försöker producera kunskap enligt ”one-size-fits-all” principen, så visar det sig att de trots denna vilja istället producerar en mer lokalt anpassad kunskap till specifika slutanvändare. Utifrån mode 1 och mode 2 skulle detta kunna avfärdas som två olika behov av kunskapsproduktion vilket också blir också synligt i den distinktion Thomas et al. (2013) gör mellan kunskap inom HTA och kunskap inom policyforskning. Det Thomas et al (2013) argumenterar för kan förstås som att det inom HTA fungerar att producera kunskap inom normerna för mode 1, medan det inom policy krävs en kunskapsproduktion inom normerna för mode 2 då forskningen behöver svara på andra frågor. Det framgår dock av både Lavis et al. (2006) och Lehoux et al. (2004) att samma frågor som Thomas et al (2013) menar är viktiga att besvara inom systematiska översikter inom policyfältet också behöver besvaras inom den medicinska forskningen när denna syftar till att användas i praktiken.

Thomas et al. (2013) menar att en fråga som forskning inom policyfältet måste besvara är ”*under vilka förutsättningar fungerar detta?*”. Denna fråga kan ses belysa samma sak som när Lavis et al. (2006) menar att den systematiska översiktens användbarhet skulle förbättras genom en ökad tydlighet under vilka kontextuella förutsättningar som forskningen fungerade från början. Det som blir synligt i uttrycket av dessa behov är att idealbilden av den universella kontextoberoende kunskapen inom mode 1 som den systematiska översikten ansluter sig till utgör ett hinder för forskningens användbarhet i praktiken. Hindren för användbarhet verkar bli

mer tydliga när forskningen i högre grad används i samhället, speciellt genom EBP. Utifrån Hilgartners teori (1990) kan detta förklaras som att den kunskap som produceras i systematiska översikter återger förenklade representationer av vetenskapen där förenklarna utförs för att skapa kunskap som upprätthåller bilden av genuin, universell och objektiv vetenskap. Dessa representationer fyller funktionen att upprätthålla gränsen mellan genuin vetenskap och populariserad vetenskap. Samtidigt har STS-forskning visat hur det modernistiska projektet egentligen aldrig fungerat som det var tänkt. Av Thomas et al. (2013) framgår att dessa förenklade representationer innebär missvisningar då de inte synliggör under vilka förutsättningar som forskningen skapades, detta medför svårigheter att veta om forskningen kan appliceras i den nya situationen. Med utgångspunkt i den systematiska översiktens dilemman fortsätter nu studien med att beskriva den nya typ av snabböversikt som kommit att etableras inom EBP-producerande verksamheter.

6.1.3 Snabböversikten

Det finns också ett antal andra begrepp som räknas in under snabböversiktens definition. Exempel på detta är *evidence summaries*, *rapid evidence assessment*, *brief reviews* och *policy briefs*. Snabböversikten är således ett paraplybegrepp och rymmer alla dessa olika former av översikter. Denna studie har gjort en grov indelning av dessa olika typer av snabböversikter in i två kategorier: 1) en snabb systematisk översikt och 2) en kontextualiserande översikt. I detta avsnitt följer beskrivningar av snabböversikter utifrån denna uppdelning. Diskussionerna om snabböversikten återfinns framförallt inom HTA-forskning och inom folkhälsa- och policyforskning.

Snabböversikten beskriven som en snabb systematisk översikt

Den första artikeln (som hittats under litteratursökningarna till denna studie) som beskriver vad som senare börjar benämnas snabböversikt är skriven av Hailey et al. (2000). Hailey et al. (2000) är verksamma inom en HTA-organisation i Kanada. I artikeln redogör de för vad som skulle kunna uppfattas som startskottet för snabböversikten under ett operationaliserande av ett HTA-projekt i Kanada. Hailey et al. (2000) beskriver att under tiden de traditionella metoderna för att skapa en systematisk översikt inom ett medicinskt område var i full gång på HTA-centret kom samtidigt en rad olika specifika, mindre frågeställningar från beslutsfattare inom hälso- och sjukvård som behövde snabba svar och inte kunde invänta den systematiska översikten. HTA-verksamheten besvarade dessa frågor med korta svar som de kallade för *technotes*. Dessa *technotes* verkade enligt Hailey et al. (2000) bistå beslutsfattare med den typ av brådskande

information som beslutsfattarna bad om. Hailey et al. (2000) hävdar att *technotes* är ett fenomen som kommer fortsätta vara aktuellt inom HTA-verksamheter, detta på grund av snabbare beslutsprocesser och därmed snabbare krav på information. Hailey et al. (2000) hävdar att HTA-organisationers syfte är att skapa omfattande beskrivningar av en teknologi genom att syntetisera en stor mängd information av olika slag. Vidare argumenterar de för att även om detta mål är viktigt finns det en annan verklighet som HTA-verksamheter måste anpassa sig till, nämligen beslutsfattares behov av snabb tillgång till kunskap.

Haileys et al. (2000) artikel är den äldsta artikeln som identifierats i litteratursökningar och denna får därför beskrivas som ett slags startskott för snabböversikten inom HTA-verksamheter. Det är såklart möjligt att liknande händelser ägt rum i andra HTA-organisationer runt om i världen, men det Hailey et al. (2000) benämner som *technotes* överensstämmer med hur andra forskare beskriver uppkomsten av snabböversikten och det är därför troligt att det är dessa *technotes* som senare utvecklats till vad som idag kallas för snabböversikt.

De senare beskrivningarna av orsakerna till snabböversiktens uppkomst är i huvudsak likadana inom HTA-fältet. Tricco et al. (2015) menar att snabböversikten är en form av kunskapssyntes där komponenter av den systematiska översikten är förenklade eller borttagna till förmån för kunskapsproduktion som lever upp till beslutsfattarnas krav på snabbare tillgång till information. De argumenterar för att den systematiska översikten kan användas för att tyda resultatet av individuella studier inom kontexten av den totala evidensen i ett specifikt område och således utgöra evidensbasen för beslutsfattande. Vidare menar de att den systematiska översikten kräver ett omfattande arbete som är både tidskrävande, kostar mycket och kräver medverkande av många kompetenta personer. Tricco et al. (2015) menar att orsakerna till att snabböversikten har växt fram är att den systematiska översikten är för tidskrävande. Harker and Kleijnen (2012) menar att denna typ av snabböversikt har växt fram i olika HTA-organisationer runt om i världen som ett svar på evidensbaseringskrav och att de systematiska översikterna tar för lång tid att invänta inför ett strategiskt beslut eller en verksamhetsförändring. Dessa beskrivningar av snabböversikten är den gängse beskrivningen inom HTA-fältet.

Snabböversikten, så som den beskrivs ovan, kan ses som ett mode 2-ideal att se på kunskap där tidsaspekten blir en viktig kvalitetsmarkör och att användarna i högre utsträckning är med och definierar hur forskningen ska utföras genom att sätta en tidsram. Dock är den snabba systematiska översikten så som den beskrivs av Tricco et al. (2015) fortfarande högst ansluten

till ett mode 1-sätt att bedriva kunskap då större delar av den systematiska översiktens metod fortfarande är bevarad och de grundläggande kvalitetskriterierna fortfarande finns kvar. Det går alltså att se det som att genom att addera tid som ett kvalitetskriterium för kunskapsproduktion blir snabböversikten en grad mer mode 2 än den systematiska översikten.

I februari 2015 hölls en konferens i Kanada där internationella forskare, beslutsfattare och HTA-organisationer deltog (Polisena et al., 2015). Syftet med mötet var, enligt Polisena et al. (2015), att diskutera snabböversiktens framväxt, användbarhet och produktion, initiera utvecklingen av en forskningsagenda av vilka frågor som behöver mer forskning inom fältet. Deltagarna i konferensen kom fram till att det behövs formella definitioner av olika typer av snabböversikter. Det behövs också skapas en taxonomi och forma metoder för att sprida och publicera snabböversikter. De formaliseringar som föreslås på konferensen skulle då innebära en ökad kvalitet och trovärdighet hos snabböversiktterna. På konferensen argumenterades också för att det finns ett antal olika metoder för att utföra snabböversikter och att det saknas reliabilitet inom fältet. För att uppnå detta mål argumenterades det för att det behövs fler studier som utför metodologiska beskrivningar av snabböversikter. De menar också att det saknas prospektiva jämförelsestudier på snabb- och systematiska översiktens resultat. På konferensen diskuterades att snabböversikter kan tänkas innehålla mer bias som en konsekvens av att steg i den metodologiska processen förenklas eller utesluts till förmån för tidsaspekten. Deltagarna på konferensen argumenterar för vikten av att undersöka validiteten och förekomsten av bias i snabböversikter, då sådan forskning saknas (ibid).

I diskussionerna kring snabböversiktens syfte och metod inom HTA-fältet framkommer att det finns en osäkerhet i vad snabböversikten är för ett fenomen. Utifrån diskussionerna på konferensen i Kanada framkommer att det finns en strävan efter att formalisera snabböversiktens metod för att vinna trovärdighet som en valid forskningsmetod. Denna formalisering påminner om Bohlins (2012) berättelse om hur forskare ville legitimera den systematiska översikten som vetenskaplig genom att skapa en metod som följde originalforskningens metod, en så kallad parallellism. Diskussionerna om att formalisera snabböversikten kan ses som ett behov av att legitimera snabböversikten som en vetenskap och därmed också vinna trovärdighet. Istället för att skapa en parallellism gentemot originalforskningen försöker istället forskare inom HTA skapa en metod som efterliknar den systematiska översiktens, men där också användbarhet i form av snabb tillgång till evidens i verksamheter tillfredsställs.

Beskrivningarna av snabböversikten gör gällande att snabböversikten ses som en slags lightvariant av en systematisk översikt där vissa steg i den systematiska processen tvunget måste förenklas eller hoppas över till förmån för tiden, men att detta egentligen inte är önskvärt då det kan påverka giltigheten av resultaten. Snabböversikten kan utifrån beskrivningarna ovan fortfarande ses ansluten till ett mode 1-sätt att se på kunskap, men där anpassningen till tidsramar för en ökad användning innebär en förflyttning till en grad av mode 2-ideal.

Snabböversikten som en kontextualiserande översikt

Munn et al. (2015) är forskare inom folkhälsa- och policy och hävdar att snabböversiktens uppkomst är relaterad till två olika aspekter. Den ena är att den systematiska översikten, vilken är den ideala kunskapsformen att stötta evidensbaserade beslut på är rigorös och omfattande och därför tar lång tid att utföra, samtidigt som beslut inom hälso- och sjukvård inte har tid att invänta detta. Den andra aspekten menar Munn et al. (2015) är att den systematiska översiktens breda och komplexa format utgör hinder för dess användning i praktiken. Munn et al. (2015) beskriver att de har utvecklat en metod för att utföra snabböversikter där tanken är att både tillgodose praktikens behov av snabb tillgång till evidens och behovet av att presentera evidensen i ett enkelt format, samtidigt som de bygger på den systematiska översiktens metod. Detta för att främja användandet av evidens i beslutsfattande och klinisk vardag.

Denna typ av snabböversikt härrör från ett projekt som syftade till att öka användningen av evidens vid policybeslut i låg- och mellaninkomstländer. Rosenbaum et al. (2011) var en del av detta projekt och gjorde en studie där syftet var att öka användningen av kunskapen från systematiska översikter i policybeslut. Slutanvändarna tyckte, enligt Rosenbaum et al. (2011), att formatet på systematiska översikter var för omfattande och att resultaten sammanfattades på ett sådant sätt att det var svårt för beslutsfattarna att förstå innebörden av det. Rosenbaum et al. (2011) utformade utifrån det här en summering av den systematiska översiktens slutsatser. Vidare lade de till information om applicerbarhet, rättvisa, etik och kunskapsluckor, detta för att sammanfattningen skulle bli mer anpassad till beslutsfattarnas behov.

Varker et al. (2015) menar att snabböversikter ämnar förse beslutsfattare inom hälso- och sjukvård med evidens inom en, för användaren, relevant tidsram. De beskriver samtidigt att beslutsfattare inom hälso- och sjukvård ofta saknar tillgång till den typ av kontextualiserande kunskap som behövs inför policybeslut och att detta är någonting som deras typ av snabböversikter, snabba evidensöversikter, kan erbjuda. Varker et al. (2015) beskriver i deras artikel hur de utvecklat en metod för snabba evidensöversikter som både svarar till krav på

metodologisk stringens och transparens som finns hos den systematiska översikten och samtidigt kontextualiserar evidensen genom att redovisa komponenter viktiga för slutanvändaren, utifrån vad slutanvändaren själv har uttryckt. De tar speciell hänsyn till generaliserbarhet och applicerbarhet där de jämför karakteristika i de inkluderade studierna med den lokala praktik där slutanvändarna är verksamma. Detta för att tydliggöra för slutanvändarna i vilken grad forskningen kan sägas fungera i den lokala praktiken (ibid).

Munns et al. (2015) beskrivning av snabböversikten kan ses som ännu en grad närmare ett mode 2-ideal av kunskap, än när den beskrivs som en snabb systematisk översikt. Detta då hänsyn inte enbart tas till tidsaspekten utan också till att göra kunskap som är användbar genom att göra den mer lättläst. Vidare kan Rosenbaums et al. (2011) och Varkers et al. (2015) olika typer av snabböversikt förstås som en gradvis förflyttning mot ett ännu mer mode 2-sätt att se på kunskap, där användbarhet är det största målet.

6.1.4 Sammanfattning

Snabböversikten har ovan beskrivits utifrån diskussioner i litteraturen. Den uppkom inom HTA-verksamheter på grund av ökade krav på snabbare tillgång till vetenskapligt underlag inför beslutsfattande, ett behov som den traditionella systematiska översikten (den ideala kunskapsformen inom EBP) inte tillgodosedde. Snabböversikten inom HTA-verksamheter beskrivs som en snabb systematisk översikt där en viktig faktor är tidsramar. Inom folkhälsa- och policyforskning beskrivs snabböversikten mer vara ett sätt att kontextualisera resultat från systematiska översikter. Kontextualiserandet syftar då till att tydliggöra för beslutsfattare om forskningen kan användas i deras specifika situation och hur den kan användas för att uppnå samma resultat som i studierna. De olika snabböversikterna verkar utifrån beskrivningarna i litteraturen uppkomna för att i högre grad tillgodose kunskapsideal inom mode 2 och de olika översikterna har beskrivits som olika grader av kunskapsproduktion mot ett mode 2-ideal. Samtidigt som det i alla beskrivningar också framgår en strävan efter att bibehålla den systematiska metoden, vilken framställs som en idealform av vetenskap.

För att sätta diskussionerna om snabböversikten i ett empiriskt sammanhang följer nu en fallstudie från SBU. SBU är den största HTA-verksamheten i Sverige och utgör ett välmeriterat namn inom svensk hälso- och sjukvård. Fallstudien är också tänkt att placera resultaten från litteraturöversikten i en svensk kontext, genom att specifikt titta på hur kunskapsproduktion ser ut i den svenska högborgen för EBP.

6.2 Kunskapsproduktion på SBU

SBU startade 1987 och är en av världens äldsta organisationer inom området HTA. SBU är en svensk myndighet som har i uppdrag av regeringen att utföra oberoende utvärderingar av metoder inom hälso- och sjukvården samt utvärdera kunskapsläget för insatser inom socialtjänst. SBU utför systematiska utvärderingar av metodernas effekter, biverkningar, kostnadseffektivitet och etiska aspekter. Utvärderingarna kan omfatta metoder inom prevention, diagnostik, behandling och omvårdnad. De utvärderingar som SBU utför är tänkta att användas som stöd för beslutsfattande inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Förslag på vilka metoder som ska utvärderas kommer från olika håll, till exempel från yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten, andra myndigheter, eller från SBU:s vetenskapliga råd eller nämnd (SBU, 2016).

SBU producerar ett antal olika produkter, det vill säga olika rapporttyper. Den traditionella rapporttypen på SBU är den som kallas för *SBU utvärderar*. *SBU utvärderar* utgörs av en systematisk översikt av det samlade vetenskapliga stödet för hur effektiv en metod är, det kan dessutom ingå en analys av hälsoekonomi och etik. SBU sprider resultatet av dessa rapporter framförallt genom deras tidning *Vetenskap och praxis*, men också via publicering på deras hemsida och via media så som TV, tidningar och sociala medier (SBU, 2016).

På senare år har det tillkommit ett antal andra rapporttyper: *SBU kommenterar*, *kunskapsunderlag till andra myndigheter* och *upplysnings svar* (SBU, 2016). Vilka dessa nya rapporttyper är kommer snart att behandlas i denna studie.

Utvärderingarna som SBU producerar utförs i projektgrupper där experter tillsätts utifrån specialistkunskaper inom det utvärderade området och där anställda projektledare på SBU har det övergripande ansvaret över projektet. Arbetsgången för produktionen av en traditionell SBU-utvärdering innefattar förenklat beskrivet sex steg: 1) avgränsning av frågeställning, 2) kvalitetskrav för den forskning som ska användas, det vill säga vilka kvalitetskriterier en studie måste uppfylla för att inkluderas i utvärderingen, 3) systematisk insamling av litteratur,

4) bortsällning av den vetenskapliga litteratur som inte är relevant för ämnet eller inte uppfyller de bestämda kvalitetskraven, 5) syntetisering av resultaten av de enskilda studierna, om möjligt i en metaanalys annars genom kvalitativ syntes, 6) sammanfattning, formulering av slutsatser och hur starkt vetenskapligt stöd dessa slutsatser har. Innan rapporterna publiceras granskas de av experter i SBU:s vetenskapliga råd och nämnd (ibid).

6.2.1 SBU:s upplysningstjänst och SBU kommenterar: två typer av snabböversikter

Två nya produkter som skiljer sig markant från SBU:s traditionella rapporter är *SBU:s upplysningstjänst* och *SBU kommenterar*.

SBU har sedan 2008 utfört vad som kallas för upplysningssvar på deras avdelning SBU:s upplysningstjänst. En informant beskriver anledningen till upplysningstjänstens uppkomst såhär:

Då var det så att dåvarande GD:n (Generaldirektören, förf. anm.)behövde komma på nya produkter att få betalt för, för att finansiera en expansion på SBU och då kom de på det här med SBU kommenterar, upplysningstjänsten och kunskapsluckor. Och vi har fått genom åren i runda slängar 10 miljoner om året för dessa produkter.

Det som framgår av detta citat är att dessa nya produkter vid dess uppkomst framförallt sågs som retoriska verktyg för att SBU skulle få fortsatt finansiering från regeringen och att dessa produkter också fungerat bra för att uppnå detta.

De upplysningssvar som utförs på upplysningstjänsten görs på beställning av olika beslutsfattare och vårdstrateger inom hälso- och sjukvården. Dessa översikter utförs med utgångspunkt i samma metod som den traditionella systematiska översikten, men där flera steg i den metodologiska processen hoppas över eller förenklas för att snabbt kunna leverera översikten till beställaren. En anställd på SBU beskriver det såhär i en intervju:

Allt annat vi gör här på SBU hittar vi på själva att det här behöver nog sjukvården. Medan upplysningstjänsten där är det nå'n i sjukvården som säger att jag behöver veta det här (...). Så det är en kundstyrd verksamhet till skillnad från det andra vi gör.

Upplysningstjänsten karaktäriseras av att utföra kunskap som är direkt beställd av en slutanvändare. Detta till skillnad mot SBU:s standardrapporter (*SBU utvärderar*) där SBU själva bestämmer vad som ska utvärderas utifrån förslag som kommer in från allmänheten, hälso- och sjukvården och andra myndigheter. Upplysningstjänstens rapporter utgår från frågeställningar som är formulerade av eller i samråd med den beställande verksamheten. Dessa upplysningssvar har utifrån undersökningar som utförts av upplysningstjänsten framförallt använts som vetenskapligt underlag för beslutsfattande inom hälso- och sjukvården i Sverige.

Upplysningssvaren är tänkta att produceras inom tre månader för att förse beslutsfattarna med kunskapsunderlag i tid till att beslut ska fattas. De som kommit att använda sig av upplysningstjänsten är, enligt informanterna, både andra myndigheter, verksamhetschefer inom hälso- och sjukvård och mer praktiktäna yrken såsom sjuksköterskor som arbetar med utvecklingsarbete på lokal nivå.

I produktionen av upplysningssvar ingår: 1) en formulering av frågeställning tillsammans med beställaren. Frågeställningen ska vara så pass avgränsad att den kan besvaras inom tre månader, 2) en systematisk sökning av relevant vetenskaplig litteratur, 3) gallring av den vetenskapliga litteraturen utifrån relevans för frågeställningen, och 4) sammanfattning av identifierad litteratur i tabeller och i löpande text. Upplysningssvaren granskas sedan av en sakkunnig på SBU, levereras sedan till beställaren och publiceras på SBU:s hemsida. Detta innebär att upplysningstjänsten följer samma metodologi som den systematiska översikten, men hoppar över och förenklar ett antal steg i metoden. De steg som hoppas över i den systematiska processen är att kvalitetsbedöma den relevanta vetenskapliga litteraturen, syntetisera resultaten från de olika vetenskapliga rapporterna och att redovisa evidensgraderade slutsatser.

En informant berättar att upplysningstjänsten blev utsatt för stark kritik internt i verksamheten när den skapades då den inte ansågs producera kunskap som svarade till de krav på vetenskaplighet som SBU hade ambitionen att uppfylla.

SBU var känd för sina stora feta gula rapporter som är gjorda utifrån alla konstens regler och tar 10 år att genomföra och innehåller allt, och guds ord är relativ sanning jämfört med SBU-rapporterna som är den absoluta sanningen. Och nu helt plötsligt kom man med någonting som katten släpat in ungefär.

Utifrån det här citatet kan ses att upplysningstjänstens metod uppfyller inte samma krav på vetenskaplighet som SBU:s vanliga rapporter. SBU präglas av kunskapsideal inom vad Gibbons et al. (1994) skulle kalla för mode 1. Det finns en strävan efter att framställa kunskap i vilken den systematiska metoden utgör en garanti för genuin vetenskap och när upplysningstjänsten etableras i verksamheten möts den av motstånd då den inte uppfyller dessa krav på vetenskaplighet.

Informanten utvecklar synen på den kunskap som produceras i upplysningstjänsten:

Det värsta var upplysningstjänsten som man var livrädd för att man skulle blanda ihop svaren med en standard SBU-rapport och det är därför det är fullt av disclaimers och brasklappar i de här svaren då. Vi har inte kvalitetsgranskat, vi har inte gallrat systematiskt, vi har inte granskat dem i nämnd och råd (...). Ja, det är ju lite quick and dirty, vi brukar kalla det avdelningen för våta jobb, nu raljerar jag ju litegrann.

Den systematiska översikten utgör utifrån det här en idealbild av hur kunskap ska produceras och upplysningssvaret fylls av brasklappar om på vilket sätt det inte uppfyller samma vetenskaplighet som den systematiska översikten gör. Här blir det än en gång tydligt hur SBU präglas av mode-1 ideal. Även då upplysningstjänsten internt ses som en smutsigare form av kunskap kan den ändå fungera som ett retoriskt verktyg för att legitimera frågeställares expertkunskaper eller intuition.

Vi gör alltid nå'n typ av selektion. Både vad gäller de frågor vi väljer och om det kommer in frågor på så'na här supermediciner som man kan känna att här smyger det sig in saker i sjukvården som är helt ovetenskapliga då är det klart att då tar man det på lite större allvar och lite grann ge frågeställaren råg i ryggen. Ska vi nu ge medicinsk yoga till alla som söker? Nej men då kan man säga att stå emot här lite grann det finns faktiskt ingen evidens. Det är lättare att säga nej om man säger att jag frågade SBU och de hittade ingenting som stödjer att vi ska satsa flera miljoner på det här i vårt landsting.

SBU kan använda upplysningssvaren för att skapa ett retoriskt verktyg för frågeställare som behöver stärka sina argument genom att hänvisa till vetenskap. Det finns alltså en flexibilitet i vad som från SBU:s sida förmedlas som vetenskap till allmänheten. I detta fall blir det tydligt hur forskare kan använda sig av den dominerande synen på att det finns en gräns mellan genuin och populariserad vetenskap i strategiska syften.

SBU producerar alltså en typ av snabböversikt i deras upplysningstjänst. Upplysningstjänstens produkter uppfyller inte de krav på vetenskaplighet som annars finns för SBU:s produkter. Upplysningssvaren kan trots det fungera som ett lika starkt retoriskt verktyg för verksamma inom hälso- och sjukvård då SBU:s varumärke i sig har ett anseende som producenter av vetenskap. Den stora skillnaden som lyfts fram mellan upplysningstjänsten och SBU:s andra verksamheter är att den är en kundstyrd verksamhet där SBU inte har lika stor frihet att själva

välja vilka frågor de ska utvärdera. Kunskapen som produceras i upplysningstjänsten ligger därmed närmare ett mode 2-sätt att se på kunskap där fokus för kunskapsproduktionen inte är att följa den traditionella vetenskapliga metoden, utan där delar av mode 1-kriterierna för vetenskaplig kunskap får stryka på foten till förmån för mode 2-normer så som tid och användbarhet.

En annan ny produkt på SBU är *SBU kommenterar*. Detta är korta rapporter där SBU kommenterar välgjorda aktuella internationella och svenska systematiska översikter som de bedömer har betydelse även för svensk vård och omsorg. Översikterna granskas avseende kvalitet och om de kan användas för svenska förhållanden. De enskilda studierna som utvärderingen bygger på granskas inte. Omfånget för en *SBU kommenterar* är vanligtvis mellan fem och tio sidor. En kommentar innehåller en sammanfattning av resultaten från originalrapporten och ett avsnitt innehållande kommentarer för att placera resultaten i en svensk kontext. Informanten uttrycker anledningen till uppkomsten av *SBU kommenterar* såhär:

Till att börja med måste alla rapporter finnas på svenska. Sen översätter vi till svenska förhållanden riktat till Sverige. (...) skälet till att vi gör SBU kommenterar är att vi inte tycker att det är meningsfullt att sitta och göra samma jobb som någon annan redan gjort.

I en användarundersökning som utförts av SBU framkommer att användarna anser att *SBU kommenterar* har ett användarvänligt format och att många föredrar att läsa dessa rapporter framför de traditionella SBU-rapporterna.

Medan upplysningstjänsten producerar snabböversikter utifrån vad som kan definieras som snabba systematiska översikter, uppfyller *SBU kommenterar* definitionen av en kontextualiserande översikt; den sammanfattar andra systematiska översiktens resultat i ett kortare, mer läsarvänligt format och kontextualiserar också resultaten till svenska förhållanden. Det framkommer dock att det inte bara är dessa två nya produkter som är påverkade av samma rörelse som snabböversikten är en del i. Också SBU:s traditionella rapporter har behövt anpassas på ett annat sätt än tidigare.

6.2.2 Fler beställningar av tidsbestämda utvärderingar

SBU har på senare år inte bara fått beställningsjobb inom ramen för SBU:s upplysningstjänst; det kommer också allt fler beställningsjobb till den avdelning som arbetar med *SBU utvärderar* (det vill säga, de stora systematiska översikterna som SBU utför). Dessa rapporter kallas av

SBU för *kunskapsunderlag till andra myndigheter* men beställs inte bara av myndigheter, utan av andra verksamheter och av regeringen. Inom ramen för dessa beställningar utför SBU systematiska översikter över det aktuella området. Dessa beställningar är tidsbestämda, något som SBU är ovana vid. En informant beskriver att SBU tidigare själva valde vilka frågor de ville arbeta med. De hade också egna tidsplaner som aldrig hölls och projekt kunde ta lång tid att genomföra.

”(...) tidigare kunde det vara så att SBU satte sin egen tidsplan som aldrig hölls utan det kom alltid till nya experter och nya frågor och sökningar och tiden drog iväg mer och mer och tillslut 4,5,6, ibland 11 år kunde man liksom komma fram till att här är den stora rapporten och då kanske inte frågan var riktigt lika intressant längre”

Utvecklingen som nu sker gör att SBU blir tvungna att utföra en utvärdering som tidigare skulle tagit flera år, på ibland kortare tid än ett år. Detta får enligt informanten konsekvenserna att SBU har behövt hoppa över vissa steg i den systematiska processen och utelämnat till exempel kvalitetsgraderingen av evidens som de normalt sätt utför. Detta för att kunna leverera utvärderingen i den tid som beställaren kräver. Dessa utvärderingar ska fungera som kunskapsunderlag för beslut inom olika områden, bland annat för nationella riktlinjer som Socialstyrelsen arbetar med att ta fram. Det som informanten beskriver i citatet kan förklaras som att SBU i de projekt som inte är beställda av någon annan verksamhet har en frihet och öppenhet för nya frågor som dyker upp under processens gång, medan det i beställningsjobben inte finns samma utrymme för denna öppenhet. Det räckte alltså inte att skapa upplysningstjänsten för att täcka in behovet av snabbare tillgång till kunskap, utan också de rapporter som utgör SBU:s grundstomme allt mer behöver anpassas utifrån dessa krav från användarna.

Grundtanken med *SBU utvärderar* är att SBU själva väljer ett ämne som de menar är relevant att utvärdera och att resultaten från dessa rapporter sedan sprids ut till allmänheten och intresserade inom hälso- och sjukvården. Tidigare hade SBU ambassadörer i varje landsting som hade i uppdrag att sprida resultaten av nya utvärderingar till vården. Dessa ambassadörer togs sedan bort av landstingen som istället valde att skapa sina egna HTA-organisationer. En informant beskriver att spridningen av rapporterna haltade ett tag efter att ambassadörerna togs bort och att de än idag troligtvis har sämre spridning av rapporterna än när ambassadörerna fanns. Istället sprids SBU:s rapporter framförallt via deras egen tidning och via media.

Informanten menar att denna typ av mediala spridning har konsekvenserna att de ofta har en övergående effekt, men fortsätter:

Men jag tror att trots allt snappas det upp, för SBU är så kända att det är som när det kommer en ny riktlinje - att det snappas upp. Vi har haft turen att det har funkade rätt mycket av sig själv, om det vore en annan organisation så hade de säkert inte kunnat överleva.

Det som informanten beskriver kan förstås som att SBU har ett välmeriterat anseende inom hälso- och sjukvård, vilket automatiskt medför att det finns ett intresse av deras rapporter inom hälso- och sjukvården. Utan detta hade det varit svårt för SBU att överleva. Det som skiljer SBU:s vanliga rapporter från de rapporter som är beställda av andra verksamheter är att dessa redan har en självklar slutanvändare, det vill säga beställaren, och att de rapporter som SBU utför självständigt är beroende av andra spridningsvägar för att påverka hälso- och sjukvården.

Den förändring som beskrivs av informanten på SBU visar att utvärderingar i större utsträckning blir beställda av andra verksamheter. De verksamheterna är då till viss del delaktiga i att formulera forskningsfrågor, utformningen på resultaten och sätta tidsramar. Detta innebär att SBU:s standardrapporter också har behövt modifieras till en typ av snabböversikt för att kunna tillfredsställa användarna av rapporterna. Detta kan förstås som att SBU rör sig från ett mode 1-sätt att bedriva kunskapsproduktion till en grad av mode 2. Denna nya form av beställningsuppdrag är dock inte ett fullständigt mode 2-sätt att skapa vetenskap utifrån Gibbons et al (1994) definitioner. Det skiljer sig i den aspekten att SBU fortfarande har sin standardiserade systematiska metod där möjligheten för beställarna är små att komma med ändringar om de skulle vilja ha en annan typ av kunskapsproduktion.

6.2.3 Utvecklingen av läsarvänliga sammanfattningar

Omfånget på SBU:s stora utvärderingsrapporter hamnar ofta på över 100 sidor. Rapporterna innefattar en omfattande bakgrund och problemformulering, ett metodavsnitt som beskriver hur den systematiska utvärderingen gått till, en resultatdel som innefattar tabeller av de ingående studierna samt kvantitativ och/eller kvalitativ syntes av studiernas resultat och slutligen en diskussion. Utöver detta kan också etik och kostnader beskrivas, samt sammansättningen av projektgruppen som sammanställt rapporten. All den information som krävs för att beskriva det omfattande arbete som utförts under ibland flera år får till följd att rapporterna blir omfattande.

För att göra dessa utvärderingar mer läsarvänliga har SBU utvecklat en mall på en sammanfattning där de viktigaste slutsatserna från utvärderingen skrivs fram. Dessa sammanfattningar är på cirka fem sidor, men det pågår försök att korta ner dem till enbart två A4-sidor för att enklare kunna producera informationsblad av sammanfattningarna som kan spridas till verksamheter inom hälso- och sjukvården. Undersökningar som SBU har gjort visar att de potentiella användarna av *SBU utvärderar* upplever rapporterna som alldeles för omfattande att läsa, men samtidigt att de uppskattar de sammanfattningar som finns i början av varje rapport.

Informanten beskriver det såhär:

De allra flesta läser bara slutsatserna. De som läser hela rapporten är bara de som är jätteintresserade eller de som tycker om att hitta fel. Jag tror att det är att överskatta betydelsen av de resterande 500 sidorna, utan det är de 5 första sidorna.

Informanten ger här uttryck för en syn inom SBU att det som är viktigt i rapporterna är slutsatserna och att de resterande sidorna enbart fungerar som beskrivning av hur den metodologiska processen gått till. Den resterande rapporten verkar därmed fylla funktionen som en slags garanti för att slutsatserna skapats utifrån den systematiska metod vilken ger slutsatserna sin legitimering som vetenskapliga. Genom att enbart lyfta fram slutsatserna av forskningsprocessen försvinner samtidigt de osäkerheter som funnits genom forskningsprocessen. Det blir därmed ett sätt att bevara det traditionella sättet att se på kunskap inom mode 1. Informanten fortsätter:

Det står ju liksom slutsatserna och resultaten i kortform, men vad de betyder och var osäkerheten ligger och hur det här ska tolkas och användas riskerar man att missa om man inte läser hela.

Det som framkommer i det här citatet är att sammanfattningarna samtidigt som de blir mer användarvänliga i det avseendet att fler faktiskt läser resultaten av rapporterna, samtidigt reduceras information som kan vara viktiga för läsaren för att förstå, det vill säga hur resultaten kan tolkas och användas. Det som informanten syftar på här är framförallt olikheter i subgrupper och etiska aspekter som kan vara viktiga att ta hänsyn till.

Man kan ju se könsskillnader som kanske inte får plats att beskriva i sammanfattningen. Det kan vara kunskapsluckor av vissa subgrupper som inte ingår i studierna, men om det är speciellt viktigt så nämns det i sammanfattningen också. Annars så kanske inte det platsar riktigt där utan det hamnar nog i diskussion eller kunskapsluckor kanske. Jag tycker nog att etik och kunskapsluckorna är rätt viktiga. (...) där finns ju sån't som jag tycker alla borde läsa.

Informanten ger här uttryck för att det finns omständigheter kring hur forskningen är utförd som kan vara relevant för hur resultaten kan överföras till nya situationer, vilka riskerar att försvinna i dessa sammanfattningar. Dessa aspekter kan utifrån informanten vara att de studierna som översikten drar sina slutsatser från exkluderar vissa patientgrupper eller att resultaten inte var signifikanta för en specifik subgrupp.

I SBU:s verksamhetsplan för 2016 framgår att de startat ett pilotprojekt för att ta fram förslag till en ny målgruppsanpassad information utifrån redan befintligt material. Detta i ett steg att skapa fler målgruppsanpassade produkter och skräddarsydd kommunikation. Undersökningar som SBU utfört har visat sig att det är sådan kunskap som användarna vill ha.

Det som framgår utifrån samtalen med informanterna och av dokumenten från SBU är att de sammanfattningar som SBU skapar utifrån de stora rapporterna också är en typ av snabböversikter. Dessa snabböversikter utgör förenklade versioner av originalrapporterna som skapas till förmån för läsbarheten. Utifrån pilotprojektet som ska ta fram förslag på en ny målgruppsanpassad information synliggörs att det finns behov av att tydliggöra de nyanser som SBU reducerar i sammanfattningarna.

6.2.4 Sammanfattning

Det som framgår i denna fallstudie är att hela SBU:s verksamhet är påverkade av samma rörelse som beskrivs i litteraturen om snabböversikten. Vid en första anblick kan *SBU:s upplysningstjänst* och *SBU kommenterar* ses som SBU:s svar på snabböversikter där den kundorienterade och tidseffektiva verksamheten är explicit. Vid närmare undersökning framkommer att hela SBU:s verksamhet är påverkad av samma rörelse som beskrivs som anledningen till snabböversiktens framväxt, både avseende tidsramar och användbarhet. I SBU:s standardrapporter *SBU utvärderar*, vilka är de som utgör grundstommen i SBU, har det skapats en kort sammanfattning av resultaten av den systematiska översikten. Detta för att det visat sig att rapporten i sin helhet är för omfattande för att läsas av potentiella användare. Denna

Sammanfattning utgör en typ av snabböversikt där användbarheten är största anledningen till dess uppkomst. Den nya produkten *Kunskapsunderlag för myndigheter* har ambitionen att vara en systematisk översikt, men där andra verksamheter beställer översikten utifrån specifika tidsramar vilket får till följd att steg i den metodologiska processen förenklas eller tas bort för att översikten ska kunna levereras i tid. Denna nya produkt är alltså också en snabböversikt, och utifrån fallstudien framgår att SBU:s verksamhet allt mer rör sig mot att producera denna typ av underlag istället för deras standardrapporter *SBU utvärderar*. Detta har också påverkat hur SBU:s produkter sprids. Produkterna har från att ha spridits till allmänheten utifrån en tanke av diffusion, i och med de nya produkterna börjat få specifika slutanvändare. Sammanfattningsvis kan detta förstås som att hela SBU:s verksamhet går mot att producera vad som i litteraturen beskrivs som snabböversikter, då de på senare år behövt anpassa verksamheten utifrån krav på tidseffektivitet och användbarhet. Detta innebär att SBU:s verksamhet rör sig mot ett mode 2-ideal, samtidigt som den strävar efter en kunskapsproduktion utifrån mode 1-ideal.

7 Resultat och analys

Nedan följer en analys av snabböversikten utifrån dess behandling i den vetenskapliga litteraturen och utifrån fallstudien från SBU. Analysen om snabböversikten som följer är tvådelad där det ena resultatet är att snabböversikten inom EBP antingen beskrivs som en lightvariant eller som ett mer användarvänligt komplement till systematiska översikter. I denna analysdel kommer visas hur snabböversikten egentligen utgör en tung kritik mot kunskapsidealen inom EBP. Den andra delen av analysen handlar om etableringen av snabböversikten som ett format för att hantera den systematiska översiktens dilemman. Och hur detta resulterar i att den systematiska översikten samtidigt lämnas orörd. Snabböversikten har trots att den utgör en tung kritik mot den systematiska översikten, en legitimerande effekt på densamma (och därmed de rådande kunskapsidealen inom EBP).

Denna studie har också en metateoretisk ambition som utgör en tredje del av analysen. Genom att använda begreppen mode 1 och mode 2 som kontinuerliga analysverktyg genom studien framkommer att de olika slags snabböversikterna utgör grader mot ett mode 2-ideal och att den systematiska översikten strävar efter att uppnå mode 1-ideal. Genom denna analys framgår samtidigt hur samma legitimerande effekt som snabböversikten har på den systematiska översikten också finns inbäddad i teorin om mode 1 och mode 2 - där kunskapsproduktion inom

mode 2 har en legitimerande effekt på kunskapsidealen inom mode 1. Detta analyseras i detta avsnitt utifrån annan kritik som riktats mot teorin och utifrån de tidigare fynden i denna studie.

I analysen delar jag upp kunskapsproduktion i: 1) forskningspraktik som avser hur originalstudierna skapas, 2) sammanställningspraktik som innebär produktionen av kunskapsöversikter och 3) retoriska representationer som används för att förmedla den kunskap som skapats genom exempelvis vetenskapliga publikationer.

7.1 Snabböversikten: en kritik av den systematiska översikten

Litteraturöversikten om snabböversikten visar att snabböversikt är ett samlingsbegrepp för olika översiktsformat vars gemensamma syfte är att hantera de dilemman som sammankopplats med den systematiska översikten. Snabböversikten kan vidare förstås som uppkommen ur en stark kritik mot att den systematiska översiktens resultat inte är tillräckligt användbara, då de innebär förenklade representationer där de lokala förutsättningarna under vilka forskningen genomförts har reducerats till förmån för tydlighet och universella ambitioner.

Hilgartners (1990) menar att nya representationer av verkligheten inom vetenskapen oftast innebär förenklingar, och att en viktig fråga då blir om de förenklade representationerna är missvisande eller om skillnaderna inte är signifikanta. Detta är enligt Hilgartner (1990) inte någonting som kan besvaras objektivt utan är beroende på under vilka omständigheter vetenskapen används. Resultaten som den systematiska översikten producerar riskerar leda till missvisande representationer relaterat till dess metodologiska stringens. När resultaten ska användas inom verksamheter som vill arbeta evidensbaserat tar det ideala vetenskapsformatet inom EBP inte tillräcklig hänsyn till att representationer av forskning blir mer eller mindre missvisande eller lämpliga beroende på i vilken ny situation de ska appliceras. Den kontextualiserande snabböversikten kompenserar för dessa brister hos den systematiska översikten genom att synliggöra omständigheter kring hur forskningen skapats. Tanken är då att beslutsfattare lättare ska kunna förstå om resultaten också kan vara giltiga i deras specifika situation och också vad som krävs för att uppnå samma resultat under de nya omständigheterna. Den kontextualiserande snabböversikten syftar alltså till att skapa forskning som kan användas i praktiken, något som den systematiska översikten utifrån litteraturen inte verkar ta tillräcklig hänsyn till.

Utifrån fallstudien från SBU kan förstås att hela verksamheten går mot att i hög utsträckning producera olika slags snabböversikter och att dessa produkter på senare år tagit fokus från de

traditionella SBU-utvärderingarna. Ett exempel på detta är de korta sammanfattningarna som SBU har skapat till deras traditionella rapporter. Sammanfattningarna utgör förenklade representationer av det fenomen som studerats i rapporten och utgör därmed ännu mer stringenta representationer av resultaten, än vad originalrapporterna gör. Dessa representationer riskerar därför att vara vad Hilgartner (1990) menar är missvisande representationer där förenklingar leder till mindre lämpliga representationer. Hilgartner (1990) menar vidare att huruvida vetenskapen är missvisande inte är en objektiv fråga, utan snarare kontextberoende och beroende på hur forskningen ska användas. SBU:s sammanfattningar kan ses som en typ av popularisering av vetenskap, där originalrapporten är för komplex och invecklad och sammanfattningen är en mycket förenklad representation som ges till allmänheten. Det framgår att SBU arbetar med att ta fram mer skraddarsydd information som riktar sig till specifika slutanvändare. Detta innebär att SBU i deras sammanfattningar först reducerar de kontextuella faktorer som kan vara viktiga för att förstå i vilka sammanhang kunskapen är giltig. Medan de sedan har som ambition att addera dessa faktorer igen i form av mer skraddarsydd kommunikation till specifika målgrupper. De förenklade representationer som sammanfattningarna innebär verkar således inte tillräckliga för att tillgodose behov hos användarna. Användarna av forskningen verkar alltså inte längre acceptera idealbilden av vetenskap som ren, kontextoberoende och universell utan det finns en medvetenhet om att forskningens giltighet är situationsberoende och ett behov av att detta synliggörs i de populariserade representationerna av den vetenskap som SBU producerar. Snabböversikten utgör alltså en egentligen tung kritik mot den vetenskapliga metoden varpå systematiska översikter vilar. Denna kritik kan i grunden ses handla om det faktum att de reduktionistiska vetenskapsidealerna som genomsyrar sammanställningspraktiken får till följd att resultaten blir svår användbara.

7.2 Den systematiska översikten: ett flaggskepp inom EBP

Inom hälso- och sjukvården i Sverige har SBU ett högt anseende och deras rapporter har den vetenskapliga certifiering som krävs för att den ska kunna användas som evidens vid nya policybeslut och riktlinjer för att skapa EBP. I fallstudien framkommer att SBU:s systematiska översikter har den vetenskapliga certifieringen som krävs för att kunna användas inom EBP, om SBU:s produkter skulle förlora den certifieringen, skulle de inte heller ha samma tyngd när resultaten når hälso- och sjukvården. Detta kan förstås som att den systematiska översikten på ett sätt blir användbar då den uppfyller de krav på vetenskaplighet som finns inom EBP. Den

parallellism som forskarna vill åstadkomma mellan snabböversikten och den systematiska översikten som framförallt är synlig i diskussionerna kring snabböversikten som en snabb systematisk översikt kan förstås som försök att legitimera snabböversikten som en genuin vetenskap. Genom att få denna vetenskapliga certifiering kommer snabböversikten att uppfylla de krav som finns på vetenskaplighet inom EBP och därmed möjliggörs dess användning för evidensbaserat beslutsfattande. Om snabböversikten inte får vad Hilgartner (1990) beskriver som den vetenskapliga certifieringen utifrån de normer som dominerar samhället blir snabböversikten istället en typ av smutsigare kunskap som inte passar in i de vetenskapsideal som dominerar EBP. Dock kan den snabba systematiska översikten förstås som uppkommen som ett symptom av ett annat behov av användbarhet, där den vetenskap som dominerar EBP inte tar tillräcklig hänsyn till användarnas behov av att få vetenskapligt underlag i tid till beslutsfattande. Detta belyser en viktig motsättning inom EBP, det vill säga att den systematiska översikten inte producerar tillräckligt användbar kunskap för att användas i praktiken samtidigt som dess vetenskapliga certifiering gör att det är just den vetenskap som enligt idealen inom EBP krävs för att uppnå kraven för evidensbaserad.

Genom att försöka skapa en parallellism gentemot den systematiska översikten och samtidigt addera kontextuella faktorer, kan snabböversiktens uppkomst förstås som försök att vifta med en honnörsflagga som visar dess relevans inom EBP och samtidigt försök att skapa den användbarhet som verksamheterna i större utsträckning kräver. Snabböversikten blir följaktligen ett sätt att bevara kunskapsproduktionen enligt idealbilden inom EBP och samtidigt ett försök till en lösning på denna kunskapsformens svår användbarhet i praktiken.

Det genomförs försök att etablera snabböversikten som en egen kunskapsform inom EBP, vilket konferensen i Kanada som hölls 2015 är ett tydligt exempel på. Genom att ge snabböversikten ett namn och anordna konferenser för att diskutera dess framväxt skapas en bild av att snabböversikten är ett nytt format inom EBP, vilken kan användas i de fall där en systematisk översikt inte är möjlig att genomföra eller som en smutsigare form av kunskap där den genuina vetenskap som den systematiska översikten producerar placeras i en kontext för att anpassas till en specifik situation. Istället skulle snabböversikten kunna ses som en utveckling av den systematiska översikten där den systematiska översiktens dilemman hanteras genom att förändra sammanställningspraktiken. Att diskutera snabböversikten som en separat produkt, istället för som en utveckling av systematiska översikter, får till följd att den traditionella systematiska översikten legitimeras. Genom att definiera, beskriva och därmed behandla snabböversikten som ett nytt format bidrar också denna studie, liksom litteraturen och SBU:s

verksamhet, till etableringen av snabböversikten och därmed också bevarandet av den systematiska översikten som ett flaggskepp inom EBP.

7.3 Begreppen mode 1 och mode 2 och legitimeringen av ett kunskapsideal som inte fungerar

SBU:s traditionella utvärderingar kan förstås som anslutna till ett mer mode 1-sätt att se på vetenskap. Gibbons et al. (1994) beskriver att kunskap inom mode 1 karaktäriseras av att den har universella ambitioner och skapas inom institutionen för att sedan spridas till allmänheten för att upplysa och utbilda. I den empiriska berättelsen framgår att SBU:s traditionella utvärderingar innefattas av ett mode 1-ideal. De förändringar som håller på att hända på SBU där flertalet nya produkter i hög grad ersätter de vanliga SBU-rapporterna, kan utifrån Gibbons et al. (1994) ses som en rörelse mot ett mer mode 2-ideal. Det handlar dock om en förflyttning från mode 1 till mode 2 som kan förstås i olika grader. SBU har fortfarande kvar större delen av sin vetenskapliga metod i de flesta av sina produkter, men där de modifieras något för att passa till slutanvändarnas krav. I studien från SBU framkommer att de sammanfattningar som skapas till varje större utvärdering både är till för att främja läsarvänligheten och därmed användbarheten av forskningen, samtidigt som de fortfarande har högst universella ambitioner då de reducerar bort faktorer som berättar något om under vilka omständigheter forskningen skapats. Sammanfattningarna är både en rörelse av grader mot ett mode 2-ideal och samtidigt anslutna till värderingar inom mode 1. De graderna kan ses som förändringar både i sammanställningspraktik och i retoriska representationer av vetenskapen. En slutsats som denna studie gör är att snabböversikten utgör olika grader av ett mode 2-ideal samtidigt som den legitimerar den systematiska översikten och dess strävan efter att uppnå mode 1-kunskap. Detta synliggör hur samma legitimerande effekt också finns inbyggd i teorin om mode 1 och mode 2.

Efter att teorin om mode 1 och mode 2 publicerades har den utsatts för stark kritik från olika håll. Kritiken handlar framförallt om att det skett en radikal förändring i sättet att bedriva kunskapsproduktion. Hessels och Van Lente (2008) presenterar en sammanställning av ett antal olika kritiska artiklar om mode 1 och mode 2. Denna sammanställning visar att kritiken som riktas framförallt berör att mode 2 beskrivs av Gibbons et al. (1994) som ett nytt sätt att bedriva kunskap, någonting som varken är empiriskt bevisat eller som utifrån analyser av hur vetenskap producerats tidigare kan förstås som någonting väsentligen nytt. Kritiken följs av ett antal praktiska exempel av hur forskning alltid har varit mer eller mindre transdisciplinärt, att gränserna mellan grundforskning och applicerad forskning inte är så tydliga som det framställs

i teorin och att det inte finns tillräckligt med empiriska bevis för att stödja påståendet att forskningen i högre grad utförs utanför akademien. Fuller (1995) s. 162 menar att mode 1 snarare utgör en idealbild av vetenskaplig kunskapsproduktion, och att Gibbons et al. (1994) blandar ihop idealbilder av vetenskap med hur vetenskapsproduktion faktiskt går till. Det som kritiken handlar om här kan förklaras som att det inte skett någon förändring i själva forskningspraktiken, utan att det som har förändrats är de retoriska representationerna av forskningen. Kritiken mot Gibbons et al. (1994) handlar alltså om att de förväxlat forskningspraktik med retoriska representationer.

Weingart (1997) s. 611 menar att mode 2 snarare fungerar som ett retoriskt verktyg för att legitimera vetenskaplig kunskapsproduktion i en tid där vetenskapen politiserats. Vidare menar Weingart (1997) att de kvalitetskriterier som mode 2 karaktäriseras av (det vill säga, användbarhet och relevans för samhället) är resultat av denna politiserade vetenskap och en åtstramning i forskningsbudget. Detta leder till att forskningen måste motiveras utifrån samhällseliga värderingar. Genom att retoriskt använda kriterierna för mode 2 får vetenskapen den politiska legitimering vilken behövs för att få anslag att fortsätta bedriva vetenskapsproduktion. En bidragande orsak till att det isolerade elfenbenstornet har blivit trängre menar Weingart (1997) är på grund av det ökade inflytande som media har i samhället. Där distansen mellan vetenskap och allmänheten har minskat.

Genom att applicera det Weingart (1997) hävdar på SBU framgår att trots att snabböversikten på SBU framställs som en vetenskaplig certifierad kunskap då den rider på den systematiska översiktens anseende inom EBP, kan utvecklingen av dessa nya produkter också ses som viktiga retoriska verktyg. Detta då de flaggar med sin relevans för praktiken och därmed vinner politisk legitimitet vilket resulterar i fortsatta finansiella medel att bedriva verksamheten med. SBU certifierar därmed sin vetenskapsproduktion utifrån de samhällseliga värderingarna av forskningsrelevans med hjälp av de nya produkterna, vilka ett ökat krav på vetenskapliga policybeslut gjort gällande. Detta blir synligt i det empiriska materialet från SBU då informanten beskriver att de nya produkterna skapats för att finansiera verksamheten. De snabböversikter som produceras på SBU och i andra HTA-verksamheter världen över, vilka flaggar med sin användbarhet för praktiken, blir utifrån det här resonemanget retoriska verktyg som legitimerar det traditionella sättet att bedriva kunskapsproduktion där den vetenskapliga metoden är skapad för att uppnå mode 1-ideal.

I en artikel svarar tre av författarna till första boken om mode 1 och mode 2 på kritiken som riktats mot teorin genom att förtydliga vissa aspekter. De beskriver att ett viktigt karaktärsdrag inom mode 2 är att det är högst reflexivt (Nowotny et al., 2003 s 4). De menar att den epistemologiska idén av en neutral "the view from nowhere" har blivit ersatt av olika synsätt som alla positionerar sig i en specifik situation. Forskningsprocessen karaktäriseras inte längre som en objektiv undersökning av en naturlig värld med godtyckligt reduktionistiska frågor. Istället innebär forskningsprocessen i mode 2 en dialektisk process, liknande ett intensivt samtal mellan forskare och forskningsobjekt (ibid.).

Detta svar innebär ett förtydligande om att mode 1 bygger på en epistemologisk idé av hur vetenskap bör produceras och att det är den idén som de menar har förändrats i mode 2. Även om detta innebär en uttryckligare beskrivning av att mode 1 och mode 2 är idéer av vetenskap och att det är dessa idéer som utgör en förändring av produktionen framgår fortfarande inte att den epistemologiska idén av en neutral objektiv undersökning av en naturlig värld aldrig har fungerat så som det framställs och att det är denna insikt som rörelsen mot mode 2-ideal kan förstås som uppkommen ur. Inte heller behandlas det faktum att kritikerna hävdar att dessa insikter inte alls lett till en förändring av själva forskningspraktiken.

Hessels och Van Lente (2010) s. 68 argumenterar för hur teorin om mode 1 och mode 2 förbiser en viktig aspekt, nämligen att innehållet i vetenskapliga publikationer inte nödvändigtvis speglar den faktiska forskningsprocessen. Samma sak har inom STS-forskning uppmärksammats genom studier av vetenskapens praktik och kultur. Dessa har visat hur forskningsprocessen egentligen är en dynamisk process där samspelet mellan olika materiella, sociala och kognitiva resurser tillsammans skapar vetenskaplig kunskap (Pickering, 1992). Detta innebär i andra ord att forskningspraktiken inom mode 2 inte innebär någonting väsentligen nytt, då forskning alltid har bedrivits reflexivt och transdisciplinärt och aldrig lyckats uppnå universellt objektiva sanningar.

Hessels och Van Lente (2010) s. 68 menar att den förändring som Gibbons et al. (1994) uppmärksammar är att de egenskaper som karaktäriserar mode 2 blivit mer synliga i vissa vetenskapsfält medan vetenskapsidealen som karaktäriserar den modernistiska vetenskapen fortfarande dominerar andra vetenskapsfält. Dessa olikheter kan vidare förklaras genom fältens olika kommunikationskulturer och sociala organisationer. Det som har förändrats är alltså de retoriska representationerna av forskningspraktiken, där vissa aspekter av processen synliggörs i högre utsträckning än innan.

I Gibbons et al. (1994) s. 144 beskrivs att verksamheter som utvärderar teknologier har uppkommit som ett symptom av framväxten av mode 2. HTA-verksamheter kan därmed förstås som uppkomna för att skapa länkar mellan vetenskap och praktik, alltså att produktionen av vetenskap flyttats från de traditionella forskningsinstitutionerna till att komma närmare praktiken och att detta lett till en förändrad syn på vetenskap inom ett mode 2-ideal. Detta kan också förstås som att evidensbaserad praktik är en del av utvecklingen mot ett mode 2-ideal där många delar av samhället vill använda vetenskaplig kunskap för att förbättras och utvecklas. När Lehoux et al. (2004) beskriver hur HTA-verksamheter producerar systematiska översikter lyfter de fram att det finns en spänning i HTA-verksamheter mellan att skapa universell, reproducerbar kunskap och att skapa lokalt anpassad kunskap som är användbar för praktiken. Samma spänning kan också skönjas ur beskrivningarna från SBU. HTA-verksamheter har skapats för att tillfredsställa behovet av ett mode 2-ideal av kunskapsproduktion, alltså EBP. För att producera denna kunskap används den systematiska översikten, vilket är den gängse metoden inom HTA-verksamheter. Den systematiska översikten är däremot inte skapad i syfte att uppfylla kvalitetskriterierna som finns uttalade inom mode 2, utan den är skapad utifrån ett mode 1 sätt att se på kunskap. Genom att analysera den paradox som Lehoux et al. (2004) hävdar finns mellan HTA-verksamheters vilja att ansluta sig till universella sätt att skapa kunskap och samtidigt skapa lokalt relevant kunskap framkommer att det inom HTA finns en spänning mellan olika kunskapsideal. Enligt teorin av Gibbons et al. (1994) kan denna spänning förklaras som en spänning mellan idealen inom mode 1 och mode 2. Även om Gibbons et al. (1994) kan ha rätt i att dessa nya institutioner skapats där ett mode 2-ideal blir högst relevant, visar resultaten av denna studie hur sammanställningspraktiken och den retoriska representationen inom HTA-verksamheter egentligen fortfarande styrs av ett mode 1. Detta trots att forskningspraktiken i originalstudierna egentligen överensstämmer med mode 2-ideal. Forskningspraktiken har alltid utförts i en specifik kultur, de olika graderna av mode 1 till mode 2 som snabböversikten och den systematiska översikten har beskrivits som i denna studie, handlar snarare om i hur hög grad denna kontext också har inkluderats i sammanställningspraktiken och dess retoriska representation. Det som tolkats som mode 1 innebär att kontexten i högre grad har reducerats i försök att skapa en så universell sanning som möjligt, vilket den systematiska översikten är ett exempel på. Medan vetenskap som i högre utsträckning synliggör de kontextuella faktorerna förstås som grader mot ett mode 2-ideal, det vill säga snabböversikten innebär en förändring i både sammanställningspraktik och retorisk representation som skiljer sig från den systematiska översikten. Det ökade kravet på EBP har

således lett till en rörelse mot en viss förändring av kunskapsproduktionen i kunskapssammanställningar, vilket också synliggörs i denna studies analys av de olika snabböversikterna som gradvisa förflyttningar mot ett mode 2-ideal. Samtidigt innebär etableringen av snabböversikten som ett nytt format samtidigt en legitimering av den traditionella vetenskapliga metoden då den skapar illusionen att det inte är den systematiska översikten som har förändrats, utan att snabböversikten snarare utgör ett komplement.

Hilgartners (1990) beskriver att det finns en flexibilitet i var gränsen mellan genuin och populariserad vetenskap går beroende på hur vetenskapen presenteras. Samma flexibilitet rymmer också Gibbons et al. (1994) mode 1 och mode 2 där forskare kan välja att representera vetenskap utifrån de två olika idealen beroende på vilket syftet är med den vetenskap de producerar.

De epistemologiska idéer som styr den retoriska representationen i ett mode 1-ideal syftar till att skapa universellt giltig kunskap. Rörelsen mot ett mode 2-ideal innebär att de ambitioner som karaktäriserar de epistemologiska idéerna inom mode 1 i högre utsträckning läggs åt sidan i de retoriska representationerna av vetenskapen. I dessa representationer framhävs istället forskningspraktiken i högre utsträckning, då syftet med vetenskapen är att vara användbar. STS-forskning har visat hur vetenskaplig praktik opererar i specifika epistemiska kulturer med olika sociala, materiella och kognitiva resurser. Ny vetenskaplig kunskap kan således inte ses representera en transparent bild av naturliga objekt (Pickering, 1992). Det som egentligen kännetecknar förändringen vilken Gibbons et al. (1994) identifierar som ett nytt sätt att producera vetenskap (mode 2) kan utifrån det här istället förstås som att det är behovet av en annan typ av representation som har uppmärksamrats, inte forskningspraktiken i sig.

Utifrån Weingarts (1997) teori om att mode 2 fungerar som ett retoriskt verktyg innebär detta att den flexibilitet som finns i gränsen mellan genuin vetenskap och populariserad vetenskap här används för att representera vetenskapen på det sätt att den får sin politiska legitimering utifrån samhällseliga värderingar så som användbarhet och relevans, samtidigt som den också legitimerar vetenskapsproduktionen att fortsätta representeras utifrån mode 1-ideal, på samma sätt som tidigare.

Gibbons et al. (1994) menar att mode 2 innebär en radikal epistemologisk förändring av vetenskapsproduktionen i samhället. Utifrån den här studien av snabböversikten och den systematiska översikten, tillsammans med kritiken som riktats mot teorin (Weingart (1997); Hessels och Van Lente (2010); Fuller (1995)), framkommer en annan bild av mode 2 där en

radikal epistemologisk förändring inte är i sikte. Det som istället utgör förändringen är att behovet av en mer användbar kunskap har lett till en viss förändring i hur vetenskapen representeras, speciellt i de forskningsfält som påverkas av EBP. Detta på grund av dessa vetenskapsfältens nära relation till samhällseliga värderingar och politiska beslut.

Snabböversikten innebär i viss mån en förändring av den sammanställningspraktik som idag är normen inom EBP. Samtidigt innebär etableringen av snabböversikten som ett nytt format en legitimering av HTA-verksamheter och andra institutioners traditionella produktion av kunskap (alltså den systematiska översikten) och blir därmed ett sätt att slippa hantera det faktum att sättet varpå de skapar kunskap är svåränvänt för praktiken. Utifrån detta synliggörs hur samma legitimerande effekt också finns inbäddad i teorin om mode 1 och mode 2. Detta innebär att när Gibbons et al. (1994) förväxlar förändringar i representationer av vetenskap med faktisk vetenskapsproduktion och etablerar det som ett mode 2, legitimeras samtidigt det traditionella sättet att utföra vetenskapsproduktion enligt mode 1-ideal vilket resulterar i att mode 2 egentligen endast får ett retoriskt värde för forskarsamhället som kan fortsätta att bedriva kunskap med metoder som är skapade att uppnå kvalitetskriterier i mode 1, men vilket aldrig egentligen har fungerat.

7.4 Sammanfattning

Den här studien visar att snabböversikten är en kritik mot att kunskapsidealen inom EBP inte överensstämmer med de behov som finns av användbar kunskap ute i de verksamheter som vill utöva en evidensbaserad praktik. Samtidigt som snabböversikten utgör denna tunga kritik har den samtidigt en legitimerande effekt på samma kunskapsform som den kritiserar. Detta innebär att den systematiska översikten lämnas som ett flaggskepp inom EBP även fast dess kunskap visat sig svåränvänt. En analys av snabböversikten och den systematiska översikten utifrån mode 1 och mode 2 visar att snabböversikten kan ses som grader mot ett mode 2-sätt att se på kunskap, medan den systematiska översikten utgör en idealbild av kunskap inom mode 1. Genom denna analys synliggörs att samma legitimerande effekt som snabböversikten har på den systematiska översikten också finns inbäddad i teorin om mode 1 och mode 2. Utifrån detta och den starka kritik som från olika håll riktats mot teorin om mode 1 och mode 2, kan mode 2 ses som retoriska verktyg för att bibehålla det traditionella sättet att bedriva vetenskap där den vetenskapliga processen egentligen alltid har utförts utifrån mode 2 men med ambitionen att uppnå ett mode 1. Denna metateoretiska analys resulterar slutligen i en slutsats att mode 2 inte innebär den radikala epistemologiska förändring av forskningspraktik som teorin indikerar.

Snabböversikten innebär däremot en förändring av den traditionella sammanställningspraktiken där större tyngd läggs vid att i sammanställningarna synliggöra hur forskningen producerats i originalstudierna.

8 Diskussion: Snabböversiktens framväxt synliggör epistemologiska motsättningar inom EBP

I detta diskussionsavsnitt kommer analysen av snabböversikten att diskuteras i förhållande till vad som brukar beskrivas som glappet mellan forskning och praktik. Inom EBP kan denna problematik diskuteras i termer av att glappet kan överbryggas genom att bygga broar mellan forskning och praktik. Detta uttryck ger en bild av att glappet inte behöver minskas. Snarare indikerar det att lösningen handlar om att vetenskapen behöver hitta nya vägar in i praktiken – genom ett ökat brobygge mellan dessa två kontinenter. Resultaten av den här studien indikerar att glappet mellan forskning och praktik handlar om epistemologiska motsättningar inom EBP, vilket broar mellan forskning och praktik troligtvis inte löser. För att utveckla detta resonemang börjar diskussionen i den systematiska översikten och det moderna vetenskapliga projektet.

Garanten för att den systematiska översikten producerar kunskap av hög kvalitet är på vilken den framställs, det vill säga att kunskapens kvalitet inom EBP bedöms utifrån dess metod. Detta framgår i Bohlins (2012) berättelse om den systematiska översiktens framväxt och överensstämmer med de kunskapsideal som Sismondo (2010) beskriver innefattas av det moderna vetenskapliga projektet där den vetenskapliga metoden skulle hindra vetenskap att bli påverkad av samhällliga influenser – vetenskapen skulle utgöra en transparent bild av naturen och detta skulle uppnås genom den vetenskapliga metoden. Det som STS-forskare på 1970-talet sedan började synliggöra genom studier av vetenskapen som praktik och kultur är att den etablerade bilden av modern vetenskap är missvisande, forskning är istället lika mycket en praktik liksom samhället i stort, och opererar i specifika kulturer där sociala, materiella och kognitiva resurser samspelar med varandra för att skapa vetenskap. Med de universella ambitioner som det moderna projektet också har visar studier av vetenskap hur detta egentligen enbart är synligt i de retoriska representationerna i de vetenskapliga publikationerna där reduktion av kontext och lokala kulturer får vetenskapen att te sig universell, men där dessa ideal egentligen aldrig fungerat i praktiken (Pickering, 1992). Trots detta är det dessa kunskapsideal varpå grunden för EBP vilar. Vidare menar Hilgartner (1990) att dessa representationer förstärker bilden av en gräns mellan vetenskap och samhälle. På detta sätt fyller

också retoriska representationer av vetenskapen som universellt giltig en funktion, dess tydlighet och säkerhet inger en större trovärdighet och blir på det sättet ett starkare retoriskt verktyg att använda vid olika beslut i samhället. Att synliggöra de osäkerheter som funnits i forskningspraktiken kan innebära en otydlighet och rörighet som inte får samma genomslagskraft i samhället.

Inom EBP innebär forskningens ökade exponering för praktiken samtidigt att dess brister synliggörs. Ambitionerna att skapa universell kunskap, giltig över tid och rum, blir allt mer tydligt försök som inte lyckas. Det som i denna studie beskrivits som att snabböversikten utgör grader mot ett mode 2-ideal är därmed uttryck för en gradvis insikt i att idealen av vetenskap inom EBP inte fungerar, istället är den epistemologiska grunden varpå evidensrörelsens sammanställningspraktik vilar det som orsakar glappet mellan forskning och praktik, där fokus på kvalitet ligger på den vetenskapliga metoden snarare än vetenskapens användning. Och samma vetenskapliga metod som evidensrörelsen legitimerar genom att skapa snabböversikten vilar på epistemologiska idéer som visat sig inte fungera. Genom en förändring av den sammanställningspraktik som utförs idag mot ett ökat synliggörande av forskningsprocessen skulle de retoriska representationerna av vetenskapen följaktligen förändras. Denna förändring skulle i sin tur också synliggöra att det egentligen inte finns ett glapp mellan forskning och praktik, utan att det är missvisande representationer av forskningen som orsakar detta glapp. Snabböversikten kan ses som ett steg mot en förändring av sammanställningspraktiken inom EBP, men dess legitimerande effekt på den systematiska översikten som denna studie har visat på, bevarar samtidigt kunskapsidealerna inom ett mode 1.

Utifrån den metateoretiska analysen av mode 1 och mode 2 framgår att mode 2 (och snabböversikten) istället för att egentligen innebära en radikal epistemologisk förändring, fungerar som retoriska verktyg för att bibehålla de grunderna varpå dagens kunskapsproduktion inom EBP vilar. Genom att skapa och etablera format så som snabböversikter (mode 2), med dess tydliga kritik mot kunskapsidealerna inom EBP och mode 1-ideal, och som ändå har en legitimerande effekt på densamma, kan detta inte ses som lösningar på denna problematik. Etableringen av snabböversikten som ett nytt format inom evidensrörelsen innebär samtidigt enbart en ytlig variation på samma representation av kunskap där mode 1 är idealet.

Resultaten av den här studien indikerar att det istället behövs en riktig förändring av de epistemologiska idéer som dominerar EBP där metoden utvecklas för att uppfylla kriterier inom ett mode 2 och idéerna av objektivitet och universalitet inom ett mode 1-ideal på riktigt läggs

åt sidan till förmån för att skapa representationer av kunskap som är användbar. Detta skulle framförallt innebära att de förenklade representationerna av kunskap som den traditionella sammanställningspraktiken idag skapar skulle förändras. Denna förändring skulle i högre utsträckning representera inte bara utfallet av forskningen, utan också processen. Genom att förändra de epistemologiska idéerna varpå EBP vilar (mode 1-ideal) skulle en efterföljande metodologisk utveckling kunna innebära att utveckla denna sammanställningspraktik för att bättre representera forskningspraktiken och det skulle i högre utsträckning tydliggöra dess användbarhet.

På SBU framkommer att hela verksamheten i hög utsträckning går mot att producera olika typer av snabböversikter då den traditionella systematiska översikten inte verkar tillgodose de behov av användbarhet som finns i de verksamheter som vill använda SBU:s kunskap. Samtidigt finns strävan efter att behålla den systematiska metoden i de nya produkterna som produceras. Ett förslag för att öka användbarheten av SBU:s produkter är utifrån resultaten av den här studien följande: i motsats till att kämpa för den traditionella metodens överlevnad, istället utföra empiriska studier av både forskningsprocesser och verksamheter. Detta för en ökad epistemologisk förståelse efterföljt av en metodologisk utveckling av sammanställningspraktiken där metod och kvalitetskriterier på riktigt återspeglar forskningspraktiken och samtidigt svarar till verksamheters behov av användning.

9 Slutsats

Detta är en liten studie och dess möjligheter att fånga in alla aspekter av detta fenomen är därför begränsade. Det är också möjligt att de kategorier och analyser som utförts kan förstås ur andra perspektiv och därmed följer möjligheten att också dra andra slutsatser än vad som konkluderats i denna studie. Efter att dessa aspekter har tagits hänsyn till tror jag ändå att slutsatserna speglar aspekter som är av tämligen stor betydelse i utvecklingen av forskningsmetodik om EBP ska fortsätta att vara en norm. Genom att fokusera på rörelsen som snabböversikten är ett symptom på kan lösningar på glappet mellan forskning och praktik framträda. Genom fler empiriska undersökningar av denna rörelse kan en ökad epistemologisk förståelse uppnås och också utgöra grunden för mer specifik metodologisk utveckling i syfte att minska glappet mellan forskning och praktik.

Referenser

- Akobeng, A. 2005. Understanding systematic reviews and meta-analysis. *Arch Dis Child*, 90, 845-848 doi:10.1136/adc.2004.058230
- Bohlin, I. (2011) Evidensbaserat beslutsfattande i ett vetenskapsbaserat samhälle. Om evidensrörelsens ursprung, utbredning och gränser. I: Sager, M & Bohlin, I. (red.) *Evidensens många ansikten*. Lund: Arkiv förlag, pp. 31-68
- Bohlin, I. 2012. Formalizing synthesis of medical knowledge: the rise of meta-analysis and systematic reviews. *Perspectives on science*, 20, 273-309.
- Bohlin, I. & Sager, M. (2011). Evidensens öde avgörs i detaljer. I: Sager, M. & Bohlin, I. (red.) *Evidensen många ansikten*. Lund: Arkiv förlag, pp. 207-225
- Forsberg, C. & Wengström, Y. (2008) Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning. Stockholm: Natur & Kultur
- Fuller, S. 1995 Is there life for sociological theory after the sociology of Sociology. *The Journal of the British Sociological Association* 29:1 s. 159-163
- Ganann, R., Ciliska, D. & Thomas, H. 2010. Expediting systematic reviews: methods and implications of rapid reviews. *Implementation Science* 5:56
- Gibbons, M., Liboges, N., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. & Trow, M. (1994) *The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies*. London: SAGE
- Hacking, I. (1983) *Representing and intervening*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hailey, D., Corabian, P., Harstall, C. & Schneider, W. 2000. The use and impact of rapid health technology assessment. *International Journal of Technology Assessment in Health Care*, 16, 651-656.
- Harker, J. & Kleijnen, J. 2012. What is a rapid review? A methodological exploration of rapid reviews in Health Technology Assessments. *Int J Evid Based Healthc*, 10, 397-410.
- Hessels, L. & Van Lente, H. 2008. Re-thinking new knowledge production: A literature review and a research agenda. *Research Policy*, 37, 740-760.
- Hessels, L. & Van Lente, H. 2010. The mixed blessing of Mode 2 knowledge production. *Science, Technology & Innovation Studies* 6:1, 65-69
- Hilgartner, S. 1990. The dominant view of popularization: conceptual problems, political use. *Social studies of science*, 20, 519-39
- Howick, J. (2011) *The Philosophy of Evidence-Based Medicine*. Oxford: Wiley- Blackwell.
- Knorr-Cetina K. (1999) *Epistemic cultures: how the sciences makes knowledge*. London: Harvard University Press

Lavis, J. N., Davies, H., Gruen, R. L., Walshie, K & Farquhar, C. 2006. Working Within and Beyond the Cochrane Collaboration to Make Systematic Reviews More Useful to Healthcare Managers and Policy Makers. *Healthcare policy*, 1, 21-33.

Lehoux, P., Tailliez, S., Denis, J-L. & Hivon, M. 2004. Redefining health technology assessment in Canada: Diversification of products and contextualization of findings. *International Journal of Technology Assessment in Health Care*, 20, 325-336.

Munn, Z., Lockwood, C. & Moola, S. 2015. The Development and Use of Evidence Summaries for Point of Care Information Systems: A Streamlined Rapid Review Approach. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 12, 131-138.

Nelhans, G. (2013) *Citeringens praktiker*. Diss. Göteborgs Universitet.

Nowotny, H., Scott, P. & Gibbons, M. 2003. Re-Thinking Science: Mode 2 in Societal Context. *Comparasociology.com* <http://comparasociology.com/wp-content/uploads/2013/02/Mode2-Science-Gibbons-Nowotny.pdf> (Hämtad 2016-06-02)

Nutley, S. 2003. Bridging the policy/ research divide Reflections and Lessons from the UK. *Keynote paper presented at "Facing the Future: Engaging stakeholders and citizens in developing public policy"*. National Institute of Governance Conference, Canberra, Australia. <http://www.ruru.ac.uk/pdf/Bridging%20Research%20Policy%20Divide.pdf> (Hämtad 2016-06-03)

Pickering, A. (1992) From science as knowledge to science as practice. I Pickering, A. (red.) *Science as practice and culture*. London: The university of Chicago ss. 1-26

Polisena, J., Garritty, C., Umsheid, C. A., Kamel, C., Samra, K, Smith, J. & Vosilla, A. 2015. Rapid Review Summit: an overview and initiation of a research agenda. *Syst Rev*, 4, 111.

Rehnqvist, N (2011) Förord. In Sager, M. & Bohlin, I. (red.) *Evidensen många ansikten*. Lund: Arkiv förlag ss. 9-11

Rosenbaum, S. E., Glenton, C., Wiysonge, C. S., Abalos, E., Mignini, L., Young, T., Alhabe, F., Ciapponi, A., Marti, S. G., Meng, Q., Wang, J., La Hoz Bradford, A. M., Kiwanuka, S. N., Rutebemberwa, E., Pariyo, G. W., Flottorp, S. & Oxman, A. D. 2011. Evidence summaries tailored to health policy-makers in low- and middle-income countries. *Bull World Health Organ*, 89, 54-61.

SBU, 2016. <http://www.sbu.se/sv/om-sbu/vart-uppdrag/> (hämtad 2016-05-10)

Sismondo, S. (2010) *An introduction to science and technology studies*. 11. Ed., UK: Blackwell publishing Ltd

Thomas, J., Newman, M. & Oliver, S. 2013. Rapid evidence assessments of research to inform social policy: taking stock and moving forward. *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, 9, 5-27.

Tricco, A. C., Antony, J., Zarin, W., Strifler, L., Ghassemi, M., Ivory, J., Perrier, L., Hutton, B., Moher, D. & Straus, S. E. 2015. A scoping review of rapid review methods. *BMC Med*, 13, 224.

Pistone, Isabella (2016) Masteruppsats, *Glappet mellan forskning och praktik i ljuset av snabböversiktens framväxt*. Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Göteborgs Universitet

Varker, T., Forbes, D., Dell, L., Weston, A., Merlin, T., Hodson, S. & O'Donnell, M. 2015. Rapid evidence assessment: increasing the transparency of an emerging methodology. *J Eval Clin Pract*, 21, 1199-204.

Weingart, P. 1997. From "finalization" to "mode 2": old wine in new bottles? *Social science information* 36(4) 591-613